

Úroky z pôžičiek a úverov podľa islamského náboženstva a základná charakteristika islamského bankového systému

Abdulwahab Al-Sbenaty

Úroky z pôžičiek a úverov podľa islamského náboženstva a základná charakteristika islamského bankového systému

Prvé vydanie 2021

Autor: JUDr. Abdulwahab Al-Sbenaty

©Abdulwahab Al-Sbenaty

www.koran.sk

ISBN: 978-80-570-3521-3

Obsah

Úvod	4
1. Finančné vzťahy a zásady na ktorých sú postavené.	6
2. Základné pramene.	8
2.1. Znamená Koránu.	8
2.2. Výroky a tradícia proroka Muhammada.	13
3. Pojem ribá a jeho základné znaky.	16
3.1. Koreň slova ribá a jeho lingvistický základ.	16
3.2. Podstata ribá a jeho základné znaky.	17
3.3. Čo znamená pôžička s ribá a bez neho.	19
3.4. Čo Korán požaduje.	25
4. Druhy ribá podľa skorej islamskej právnej vedy.	27
4.1. Ribá Al-nasía.	27
4.2. Ribá Al-fadl.	28
5. Pohľad súčasnej islamskej právnej vedy na obchodovanie s ribá.	33
6. Čo sa o ribá uvádza v niektorých novodobějších publikáciách islamských učencov.	45
7. Novodobé bankové úroky.	49
8. Novodobá polemika o úrokoch, najmä tých bankových.	53
9. Niektoré fatwi a právne stanoviská súvisiace s pôžičkami a úvermi mimo islamských krajín.	61

10. Islamské bankovníctvo.....	70
10.1. Majetky a vzťah človeka k nim.....	70
10.2. Peniaze, ako všeobecné platidlo.	74
10.3. Čo je islamský bankový systém.....	76
11. Záver.	97
Použitá literatúra.....	99
Z publikácii autora.	102

Úvod

Predkladaná publikácia predstavuje v úplne stručnej forme problematiku úrokov pri poskytovaní pôžičiek a úveru z pohľadu islamského náboženstva. Predtým než som ju začal písať, som si kládol otázku, aký prínos by z nej mal mať čitateľ, resp. aký prínos by z nej očakával čitateľ všeobecne. Zodpovedanie tejto otázky bolo totiž smerodajné pre rozsiahlosť a hĺbku spracovania danej témy. Ako pri všetkých mojich publikáciách, je aj cieľom tejto publikácie pomôcť muslimom rozpoznať určité teoretické východiská danej témy, ktoré im pomôžu potom pri ich rozhodovaní v ich praktickom živote. Vo vzťahu k nemuslimom, má mať publikácia informačný charakter o danej téme, ktorý objasní jej základ, čo znamená, že keď sa s ňou v budúcnosti stretnú v médiách alebo pri určitých príležitostiach, budú poznať jej základ, a teda aj lepšie pochopia o čom je preberaná téma a z čoho vychádza.

Islamský bankový systém vychádza vo svojom základe z islamského náboženstva, historického vývoja finančných operácií a reakcii islamského práva na ne. Aby sme tento systém správne pochopili, je nevyhnutné pochopiť základ na ktorom je vybudovaný a zásady, ktoré musí rešpektovať.

V zmysle toho je aj táto publikácia rozdelená na niekoľko častí. Začína od základov islamského náboženstva, teda Koránu a po ňom tradície po prorokovi Muhammadovi.

Potom pokračuje niektorými teoretickými východiskami vývoja v prvom období prvého štátu muslimov, keď sa základy kalifátu a islamského práva položili a následne sa zaoberá vývojom v ďalšom historickom období. Takto rozdelená téma by mala objasniť rozdiel medzi základom a medzi stavom, ktorý sa vyvinul v neskoršom období, hlavne od druhej polovice 20. storočia.

Ako vždy, najťažšie bolo koncipovať publikáciu tak, aby nebola príliš náročná pre čitateľa, ktorý sa odborne podobnými témami nezaoberá, ale zároveň, aby mala aj určitý odborný prínos k danej téme.

Abdulwahab Al-Sbenaty

1. Finančné vzťahy a zásady na ktorých sú postavené.

Finančné vzťahy sú asi tak staré, ako je stará ľudská spoločnosť. V každom období a v každej spoločnosti sa ale prejavovali trochu inak. Túto odlišnosť spôsobovalo viacero faktorov. K základným faktorom patria hlavne náboženské a morálne zásady.

Islamské náboženstvo pre finančné vzťahy určuje tie isté zásady, ktoré určuje pre správanie sa ľudí vo všetkých ich vzájomných vzťahoch. Napriek tomu sú ale niektoré tieto zásady viac charakteristické pre obchodné vzťahy než pre ostatné vzťahy. Ide napr. o zásadu spravodlivosti v mierach a váhach, nepodvádzať, neoberať ľudí neprávom o to, čo im patrí, spísania a dosvedčenia pôžičiek a iné. Jedna z najcharakteristickejších zásad v tomto smere je poskytovanie pôžičiek a úverov bez akéhokoľvek navýšenia. Akékoľvek navýšenie poskytnutej pôžičky o ďalšiu sumu, sa nazýva ribá.

Slovo ribá sa stalo akousi deliacou čiarou medzi klasickým bankovníctvom a islamským bankovníctvom. Pod klasickým bankovníctvom tu chápeme najmä

1. správanie sa banky, ktorého základným nástrojom pri poskytovaní pôžičiek a úverov je úrok a úroková miera,

2. investovanie do určitých komodít, ktoré islamské náboženstvo zakazuje,
3. investovanie do rizikových a špekulatívnych obchodov.

Všetky uvedené tri znaky klasického bankovníctva, islamské náboženstvo a v jeho intenciách aj islamské bankovníctvo, neuznávajú.

Aj keď sa otázka spojená so zákazom ribá zdá byť jasná a jednoznačná, predstavuje určitú oblasť v ktorej sa môžeme stretnúť s mnohými názormi a právnymi stanoviskami, niekedy aj protichodnými. V ďalšom výklade som sa sústredil v prvom rade na vysvetlenie teoretických východísk celej tejto témy a na niektoré rozdielne právne stanoviská odborníkov na danú tému. Nevyhol som sa pritom ani tomu vyjadriť svoj názor na niektorých miestach, kde som to považoval za potrebné.

2. Základné pramene.

Základný prameň islamského náboženstva a islamského práva je Korán a hneď po ňom prorokove výroky a tradícia.

Základe zásady obsiahnuté v Koráne sú z veľkej miery a v stručnosti zosumarizované v mojej publikácii Islam – podstata náboženstva.¹ Islamské náboženstvo pritom vychádza hlavne z týchto zásad. Vo vzťahu k predkladanej téme, si ale môžeme uviesť niektoré konkrétne znamenia (verše) Koránu a výrokov proroka Muhammada, ktoré sa jej priamo týkajú.

2.1. Znamenia Koránu.

Kapitola - Al Baqara

275. Tí, ktorí berú ribá, nevstanú inak, než ako ten, ktorého satan postihol šialenstvom. To preto, že povedali: „Veď predaj je podobný ribá“. Boh však predaj povolil, ale ribá zakázal. Ten, komu sa dostalo poučenie od jeho Pána a skoncoval s tým, tomu ostane, čo mal a rozhodnutie vo veci jeho Bohu náleží. Avšak,

1 Abdulwahab Al-Sbenaty, Islam – podstata náboženstva, vydané v elektronickej forme, vydal: JUDr. Abdulwahab Al-Sbenaty, rok vydania 2019. Na stiahnutie na www.koran.sk

kto by sa k tomu vrátil, ten bude obyvateľom ohňa, bude v ňom naveky.

276. Boh postupne zmenší, čo pochádza z ribá a zúročí milodary. A Boh nemá rád toho, kto odmieta vieru a kto je hriešnikom.

277. Tí, ktorí uverili, dobré skutky konali, modlitby konali a zakat dávali, tí budú mať svoju odmenu u Pána svojho, niet o nich strach a ani nebudú zarmútení.

278. Vy, ktorí ste uverili, bojte sa Boha a zrieknite sa pozostatkov ribá, ktoré ostali, ak ste veriaci.

279. Ak by ste tak neurobili, vedzte, že sa vystavujete vojne zo strany Boha a jeho posla. Ak by ste však pokánie učinili, tak vám ostanú vaše pôvodné majetky, nebudete krivdiť a ani vám nebude ukrivdené.

280. Ak by bol niekto v tiesni, tak počkajte, až príde úľava. A ak niečo dobrovoľne odpustíte, je to lepšie pre vás, keby ste len vedeli.

281. A vyvarujte sa dňa, v ktorom bude váš návrat k Bohu. Potom každej duši bude odplatené, čo získala a nebude im ukrivdené.

282. Vy, ktorí ste uverili, ak by ste požičiavali pôžičku na čas stanovený, tak ju spíšte. A nech ju medzi vami spíše pisár spravodlivo. A nech žiadny pisár neodmietne písať tak, ako ho Boh naučil, nech píše a nech diktuje ten, na koho je záväzok a nech sa bojí Boha, Pána svojho a nech z neho nič neuberie. Ak by bol ten, na koho je záväzok, nerozumný alebo slabý, alebo by on sám nemohol diktovať, tak nech diktuje jeho zástupca spravodlivo. A dosvedčte to dvoma svedkami z radov vašich

mužov. Ak by to neboli dvaja muži, tak muž a dve ženy z radov svedkov, s ktorými súhlasíte, ak by sa jedna z nich zmýlila, pripomenie to jedna z nich tej druhej. A nech svedkovia neodmietnu, pokiaľ by boli vyzvaní. A nech vás neunúva napísať ho, nech by šlo o malý alebo veľký, s určením času splatnosti. To je spravodlivejšie u Boha a istejšie svedectvo a bližšie k tomu, aby ste nezapochybovali. Jedine ak by šlo o priamy obchod, ktorý vediete medzi sebou, tak nie je pre vás hriech, ak by ste ho nespísali. A ak by ste medzi sebou uzatvárali obchod, dosvedčte to. A nesmie byť poškodený pisateľ a ani svedok. A ak by ste tak urobili, bude to spurnosť z vašej strany. A bojte sa Boha. A Boh vás učí. A Boh o všetkom vie.

283. Ak by ste boli na cestách a nenašli by ste pisára, tak prevezmite záloh. A pokiaľ by jedni voči druhým prejavili dôveru, nech ten, voči komu bola dôvera prejavená, vráti to, čo mu bolo zverené a nech sa bojí Boha, Pána svojho. A nezatajujte svedectvo, a kto by ho zatajil, tak toho srdce je hriešne. A Boh o tom, čo konáte, všetko vie.

284. Bohu náleží, čo je v nebesiach a čo je na zemi. A nech by ste prejavili, čo je vo vašich dušiach alebo to skryli, Boh vám to zúčtuje, odpustí, komu chce a podrobí trápeniu, koho chce. A Boh má veru nad všetkým moc.

K 2, Z 275-284²

Kapitola Ál Imrán

2 Písmeno K poukazuje na číslo kapitoly a písmeno Z na číslo znamenia.

130. Vy, ktorí ste uverili! Neberte ribá znásobenú niekoľkonásobne. A bojte sa Boha, azda prospejete.

131. A vyvarujte sa ohňa, ktorý je pripravený pre tých, ktorí odmietajú veriť.

K 3, Z 130-131

Kapitola Al Nisá

160. Pre krivdu, ktorej sa dopúšťali tí, ktorí pokánie činili (spomenutí židia), sme im zakázali dobroty, ktoré im boli povolené, ale zakázali sme ich aj preto, že veľmi bránili ľuďom ísť po ceste, ktorú Boh určil,

161. A preto, že ribá brali a pritom im to bolo zakázané, a preto, že oberali ľudí o ich majetky neprávom. A pripravili sme tým z nich, ktorí odmietali veriť, trápenie bolestivé.

K 4, Z 160-161

Kapitola Al Máida

61. Keď k vám prišli, povedali: „Uverili sme“, ale pritom odmietajúci vieru k vám vošli a tak isto odmietajúci vieru od vás vyšli von. A Boh lepšie vie, čo zatajovali.

62. Vidiš, ako sa mnohí z nich ponáhľajú k hriechnosti a k prekračovaniu miery a ako berú z majetkov všetko, čo je zakázané. A je veru zlé, čo konali.

63. Kiežby im tí, silne zbožní a rabíni zakazovali, aby hovorili hriešnosti a aby brali z majetkov všetko, čo je zakázané! Je veru zlé, čo robili.

K 5, Z 61-63

Kapitola Al Rúm

37. Nevideli snád', že Boh zoširoka dáva obživu, komu chce a má na to moc. V tom sú veru znamenia ľudom veriacim.

38. Dávaj príbuznému svojmu právo jeho i biednemu i pocestnému. V tom spočíva dobro pre tých, ktorí sledujú Božiu tvár. To sú tí, ktorí prospeli.

39. Čokoľvek by ste dali v podobe pôžičky založenej na ribá, aby to rástlo z majetkov ľudí, to u Boha rásť nebude. Čokoľvek by ste dali v podobe zakáta, sledujúc tým Božiu tvár, budete to vy i každý, kto tak koná, komu sa násobok toho, čo dal, dostane.

K 30, Z 37-39

Kapitola Al Tavba

103. Vezmi z ich majetkov milodar, ktorým ich očistíš a zúrodniš ich dobré skutky a majetky a pros pre nich Boha, pretože prosby tvoje sú pre nich upokojením. A Boh všetko počuje a všetko vie.

2.2. Výroky a tradícia proroka Muhammada.

Zbierka výrokov a tradícií proroka Muhammada zo zbierky Sahih Al-bucháry.

6857. Abdulazíz Bnu Abdilláh nám rozprával, že Sulejmán uviedol, čo povedal Savr Bin Zajd, ktorý uviedol to, čo povedal Abí Al Ghajs, ktorý uviedol to, čo povedal Ebí Hurejra, že prorok (Muhammad) povedal: „Vyhýbajte sa tým siedmym zahubujúcim (hriechom).“ Povedali: „Posol Boží, a ktoré sú to?“ Odpovedal: „Pridruženie k Bohu, mágia, zabitie duše, ktorú Boh zakázal, aby sa zabíjala, jedine ak právom, poberanie ribá, oberanie siroty o jej majetok, zbehnutie (dezercia) počas pochodu vojska a neprávom obviňovať počestné, veriace a nič netušiace ženy (z mimomanželského styku).“

2175. Sadaqa Bnu Al-fadl nám rozprával, že Ismáil Bnu Ulejja uviedol to, čo povedal Jahja Bin Ebí Isháq, ktorý uviedol, čo povedal Abdulrahmán Bnu Abí Bakra, ktorý uviedol, čo povedal Abú Bakra, že posol boží (Muhammad) povedal: „Nepredávajúte zlato za zlato, iba ak jedno (množstvo) za jedno (za totožné množstvo), ani striebro za striebro, iba ak jedno za

3 Preklad Koránu do slovenského jazyka, preložil: Abdulwahab Al-Sbenaty, vydal: LEVANT consulting, s.r.o., tretie vydanie 2015.

jedno. Pričom predávajúte zlato za striebro a striebro za zlato, ako chcete.“

2177. Abdulláh Bnu Júsusf nám rozprával, že Málek uviedol, čo počul od Náfea, ktorý uviedol, čo povedal Abí Said Al-chudari, že posol boží povedal: „Nepredávajúte zlato za zlato, iba ak niečo za niečo podobné, a neuberajte z jedného v prospech druhého. Nepredávajúte striebro za striebro, iba ak niečo za niečo podobné, a neuberajte z jedného v prospech druhého. Nepredávajúte niečo, čo nie je prítomné (pri predaji – čo nevidíte a nepoznáte) za niečo, čo prítomné je.“

Zbierka výrokov a tradícií proroka Muhammada zo zbierky Sahíh Muselm.

1584. Abú Bakr Bnu Ebí Šejba nám rozprával, že Waki uviedol, že Ismáil Bnu Muslem Al-abdi uviedol, že Abú Al-mutavakel Al-náži uviedol, čo povedal Ebí Saíd Al-chudari, že posol boží (Muhammad) povedal: „Zlato za zlato. Striebro za striebro. Pšenicu za pšenicu. Jačmeň za jačmeň. Datle za datle. Soľ za soľ. Jedno za jedno, z ruky do ruky. Ten, kto by pridal alebo prijal viac, ten si vzal ribá. Sú v tom rovnako ten, kto to vzal aj ten, kto to dal.“

Výrokov a tradícií je v tomto smere viac, ale postačíme si na tomto mieste s citovanými výrokmí, pretože sa vo svojej podstate už všetky ostatné sústreďujú na ten istý princíp.

Niektoré znamenia Koránu, ktoré som uviedol a ktoré citujú pri tejto otázke aj známi islamskí učenici, upozorňujú na

skutočnosť, že ribá bol už predtým zakázaný židom (a teda neskôr aj kresťanom), ale oni aj tak tento zákaz porušovali. Ide o určitú nadväznosť medzi nebeskými knihami ohľadom tejto otázky, čo posilňuje samotný fakt kontinuálnej jednotnej úpravy otázky ribá, ktorá bola od základu zakázaná. Korán túto skutočnosť uvádza napr. v znamení K 4, Z 161. V Biblii sa tento zákaz uvádza v nasledujúcich veršoch, ktoré spomenul Sejjed Sábeq vo svojej knihe Fiqh Al-sunna.⁴

Exodus, K22, V25: Ak požičiaš niekomu z môjho ľudu, chudobnému, ktorý je pri tebe, peniaze, nebudeš sa k nemu správať ako vydierač! Nebudeš od neho žiadať úroky!

Levitikus, K25, V35-37: 35 Ak niektorý z tvojich bratov pri tebe ochudobnie a bude sa k tebe utiekať o pomoc, pomáhaj mu ako cudzincovi a prišielcovi, aby mohol pri tebe žiť. 36 Neber od neho úroky a nepýtaj od neho viac, ale boj sa Boha, aby tvoj brat mohol pri tebe žiť. 37 Nepožičiavaj mu peniaze na úrok a živobytie mu nedávaj tak, aby si tým získal.

Lukáš, K6, V33-35: 33 Ak robíte dobre tým, čo vám dobre robia, akúže máte zásluhu? Ved' to isté robia aj hriešnici. 34 A ak požičiavate tým, od ktorých to dúfate dostať naspäť, akúže máte zásluhu? Ved' aj hriešnici požičiavajú hriešnikom, aby dostali naspäť to isté. 35 Ale milujte svojich nepriateľov, dobre robte, požičiavajte a nič za to nečakajte! Tak bude vaša odmena veľká a budete synmi Najvyššieho, lebo on je dobrý aj k nevďačným a zlým.⁵

4 Al-sejjed Sábeq, Fiq Al-sunna, vydal Dár Al-fath, Egypt, prvé vydanie 2004, str. 929

5 Citácie z Biblie prevzaté z web stránky: <https://www.mojabiblia.sk>

3. Pojem ribá a jeho základné znaky.

Základný pojem, ktorý sa v Koráne uvádza v spojitosti s pôžičkami ako takými je slovo ribá. Ide o pojem, ktorý má svoje znaky a obsah. Toto slovo – slovo ribá, budem používať už aj v ďalšom výklade, aby bolo možné ho odlíšiť od dnešnej úpravy úžery a úrokov, napriek viacerým spoločným znakom, ktoré v sebe zahŕňajú.

3.1. Koreň slova ribá a jeho lingvistický základ.

Základ arabského slova ribá je v arabskom koreni slova rababa. To je možné do slovenského jazyka preložiť ako odchovať, vyživiť alebo opatrovať. Od tohto koreňa je potom odvodené slovo rabbá, ktoré sa najviac používa v spojitosti s výživou a výchovou maloletých detí. V takomto spojení a pri rôznych variáciách slova rabbá, sa toto slovo používa aj na vyjadrenie toho, že niekto vychovával cudzie dieťa alebo, že niekomu bola zverená výchova cudzieho dieťaťa alebo, že niekto sa ujal výchovy nevlastného dieťaťa, a pod. Pričom ide v prvom rade o obstaranie základných potrieb dieťaťa na potravu, ošatenie, usmernenie a celkovú starostlivosť o dieťa. To znamená, že ten, kto sa o dieťa stará, vynakladá zo svojho majetku, bez nároku na odplatu alebo refundáciu, prostriedky na

rast dieťaťa a jeho opatrenie. Ide pritom o náklady nielen finančného charakteru, ale aj o duševnú a fyzickú námahu.

V súvislosti s majetkom, vyjadruje slovo ribá prevzatie cudzieho majetku, starostlivosť oň a jeho zveľadenie. Hlavné znaky toho sú, že ten, kto majetok prevzal, za jeho správu, od toho od koho ho prevzal, nežiada žiadne náklady, ktoré vynakladá na jeho správu, ale naopak ešte platí tomu od koho majetok prevzal odplatu za to, že tento majetok má u seba.

Zjednodušene vyjadrené, pojem ribá znamená zveriť majetok niekomu, aby sa tento majetok zveľadľoval a zväčšoval z majetku toho, komu bol zverený, bez snahy alebo rizika zo strany vlastníka majetku.

Pri ďalšom výklade si budeme musieť položiť niekoľko základných otázok, ktoré Korán v citovaných znameniach uvádza. Výroky proroka Muhammada už len v konkrétnosti niektoré tieto otázky spresňujú z pohľadom každodenného života vtedajšej spoločnosti.

3.2. Podstata ribá a jeho základné znaky.

Ako som už spomínal, základný znak pojmu ribá je možné určiť zo znamenia č. 39, 30. kapitoly Koránu Al-rum, ktoré hovorí: „Čokoľvek by ste dali v podobe pôžičky založenej na ribá, aby to rástlo z majetkov ľudí, to u Boha rásť nebude. Čokoľvek by ste dali v podobe zakáta, sledujúc tým Božiu tvár, budete to vy i každý, kto tak koná, komu sa násobok toho, čo dal, dostane.“

To znamená, že v prípade ribá ide o peniaze, ktoré si niekto (dlžník) požičal od niekoho iného (veriteľa), t.j. o pôžičku. V ďalšom výklade budem síce uvádzať slovo pôžička, ale budem tým myslieť zároveň aj úver, pretože podstata oboch inštitútov je z hľadiska úročenia (poskytnutia za úrok) rovnaká. Pri ribá ide o pôžičku – o určitú sumu peňazí, ktorej základná charakteristická črta je, že bude rásť z majetku ľudí, teda z majetku dlžníka a toho, kto by sa za jeho dlh zaručil alebo ho zaň prevzal. Nebude rásť preto, že ňou veriteľ vytvára určité hodnoty, ale len preto, že ju veriteľ poskytol dlžníkovi.

V tomto zmysle sa nám to môže javiť, ako akýkoľvek iný obchodný vzťah založený na dohode dvoch strán (dlžníka a veriteľa) o jeho náležitostiach. Tým aj argumentovali tí, ktorí praktizovali ribá v dobe predtým, než ho Korán zakázal. Išlo hlavne o majetných ľudí vtedajšej doby z radov židov, kresťanov a Arabov, ktorí proti muslimom vystupovali. Prax požičiavania peňazí s ribá bola rozšírená a zaužívaná. Na tvrdenie, že ribá pri poskytovaní pôžičky je podobné, ako akýkoľvek iný obchodný vzťah, Korán odpovedal v kapitole 2, znamenie 275: „Tí, ktorí berú ribá, nevstanú inak, než ako ten, ktorého satan postihol šialenstvom. To preto, že povedali: „Veď predaj je podobný ribá“. Boh však predaj povolil, ale ribá zakázal. Ten, komu sa dostalo poučenie od jeho Pána a skoncoval s tým, tomu ostane, čo mal a rozhodnutie vo veci jeho Bohu náleží. Avšak, kto by sa k tomu vrátil, ten bude obyvateľom ohňa, bude v ňom naveky.“ Toto znamenie jasne hovorí, že poskytovanie pôžičiek za ribá nie je druh obchodu ani obchodného vzťahu. Boh obchod povolil, ale ribá zakázal.

Málokedy sa v Koráne stretneme s tým, že je v texte doslovne uvedené slovo „zákaz“. Pri ribá to ale bolo jasne dané, aby neostala žiadna pochybnosť o jeho zákaze. Otázku, ktorú si

niekto môže položiť je, prečo pôžička s ribá nepatrí medzi obchodné kontrakty, ale ide o nekalú činnosť?

K odpovedi by sme mohli dospieť aj tak, že si skúsime zanalyzovať jednotlivé prvky pôžičky s ribá a bez neho.

3.3. Čo znamená pôžička s ribá a bez neho.

Pri bežných obchodných zmluvách, ako je kúpna zmluva, človek niečo poskytne a dostáva za to niečo iné takej istej hodnoty alebo o niečo nižšej alebo vyššej hodnoty. Naproti tomu pri pôžičke s ribá, človek dá svoje peniaze inému, aby ich použil a vrátil ich po určitej dobe používania s dohodnutým prírastkom. To znamená, že tu už nejde o žiaden druh kúpnej zmluvy, ale možno to skôr prirovnať k nájomnej zmluve na prenájatie/nájom peňazí. Takže možno povedať, že ide o nájomnú zmluvu.

Položme si otázku, aký je rozdiel medzi prenájomom peňazí a prenájomom niečoho iného? Na objasnenie tejto otázky si uvedieme niekoľko príkladov.

Prenájom motorového vozidla. Ak si niekto prenajme motorové vozidlo, znamená to, že bude platiť za **používanie** veci. Motorové vozidlo sa bude a) používať a súčasne b) sa bude opotrebovať. To znamená, že stráca na svojej hodnote v dôsledku opotrebovania (nájmu).

Prenájom peňazí. Ak si niekto prenajme peniaze, znamená to, že bude platiť nájomné za používanie peňazí. Peniaze sa budú a) používať, ale súčasne b) sa nebudú

opotrebovať. To znamená, že nestrácajú na svojej hodnote v dôsledku opotrebovania (nájom).

Prenájom akejkol'vek veci znamená, že vec: a) sa opotreboáva v dôsledku používania čiastočne alebo úplne (stane sa opotrebovanou), b) môže stratiť zo svojej reálnej hodnoty (za ten istý obnos peňazí za ktorý sa kúpila pôvodná vec napr. motorové vozidlo, sa už nedá v čase jeho vrátenia po skončení nájmu, kúpiť obdobné vozidlo s tými istým vlastnosťami, aké malo vozidlo pri jeho prenájme.)

Prenájom peňazí, znamená, že peniaze: a) sa fyzicky neopotreboávajú v dôsledku používania (akokoľvek dlho by niekto peniaze fyzicky používal, nebudú sa považovať za opotrebované, ale za nové, pretože hodnota peňazí nespočíva v hodnote papiera na ktorom sú vytlačené), b) môžu stratiť zo svojej reálnej hodnoty oproti ich nominálnej hodnote.

To znamená, že všetko môže stratiť zo svojej reálnej hodnoty, nielen peniaze, ale aj akákoľvek iná vec. Peniaze môžu uplynutím času tiež stratiť zo svojej kúpnej sily, ale nemusia.

Na lepšie znázornenie uvedeného, použijem už spomenutý príklad motorového vozidla. Ak má niekto motorové vozidlo, ktorého hodnota je 10.000,- eur a prenajal ho na obdobie jedného roka, tak po tomto roku: a) motorové vozidlo stratí 10 % zo svojej hodnoty, t.j. bude mať hodnotu 9.000,- eur, b) bude opotrebovávané nájomcom, t.j. po roku ho môže prenajímateľ predať za 9.000,- eur (alebo za 8.000,- eur alebo pri väčšom opotrebení za 5.000,- eur.) V teoretickej rovine, aj keby auto stálo a nepoužívalo by sa, po jednom roku ho za 10.000,- eur majiteľ nepredá, pretože stratilo zo svojej predajnej hodnoty (písm. a). Dokonca je možné, že také isté motorové vozidlo po uplynutí doby jedného roku, za sumu 10.000,- eur

majiteľ motorového vozidla nekúpi, pretože môže sa stať, že peniaze stratia na svojej reálnej hodnote (kúpnej sile) oproti ich nominálnej hodnote počas tohto roka a obdobné motorové vozidlo bude stáť už 11.000,- eur.

Ten istý príklad použijeme na peniaze. Ak má niekto 10.000,- eur a prenajme ich na dobu jedného roka, tak po tomto roku: a) sa vráti majiteľovi suma 10.000,- eur (neprišiel o žiadnu hodnotu peňazí v porovnaní s motorovým vozidlom, ktoré stratilo 10 % svojej hodnoty), b) nedošlo k opotrebovaniu peňazí, pretože ich hodnota ostala 10.000,- eur. Ak by peniaze stratili niečo zo svojej hodnoty, tak to bude strata z ich reálnej hodnoty, avšak o tú istú reálnu hodnotu prišlo aj motorové vozidlo, okrem iného.

Niekedy sa argumentuje v prospech účtovania úrokov tým, že je tu nebezpečenstvo nevrátenia požičaných peňazí, ale to podľa mňa neobstojí, pretože také isté nebezpečenstvo je dané pri všetkom požičanom, aj pri prenájme motorového vozidla.

V číslach, pri našom príklade, je rozdiel medzi hodnotou motorového vozidla a peňazí, po jednom roku prenájmu, nasledujúci:

1. Motorové vozidlo v hodnote 10.000,- eur: a) stratilo 10 % zo svojej trhovej hodnoty, t.j. 1.000,- eur, b) opotrebovalo sa v hodnote 1.000,- eur, c) v dôsledku inflácie stratilo 5 % svojej hodnoty, t.j. 500,- eur. To znamená, že po roku nájmu je reálna hodnota požičaného motorového vozidla 7.500,- eur.

2. Peniaze v hodnote 10.000,- eur: a) nestratili zo svojej trhovej hodnoty, ako pri motorovom vozidle, b) neopotrebovali sa, ako pri motorovom vozidle, pretože ich hodnota nie je v hodnote fyzických bankoviek, c) v dôsledku inflácie, stratili 5 % svojej

hodnoty, t.j. 500,- eur. To znamená, že po roku nájmu je reálna hodnota požičaných peňazí 9.500,- eur.

Samozrejme, to sme ešte nepripočítali náklady spojené s prenájomom motorového vozidla, ktoré znáša prenajímateľ - vlastník (povinné poistenie motorového vozidla, havarijné poistenie motorového vozidla, povinná údržba, atď.) oproti žiadnym nákladom spojeným s prenájomom peňazí.

Uvedené by primerane platilo pri prenájme akejkol'vek inej veci. To je rozdiel medzi prenájomom veci a prenájomom platidla. Pochopenie tohto rozdielu je podstatné pre lepšie pochopenie ďalšieho výkladu o ribá.

Vysvetlili sme si rozdiel spočívajúci v prenájme veci a prenájme peňazí. Na uvedenom príklade by malo byť už jasné, čo sa myslí tým, že peniaze s ribá rastú z majetku dlžníka (nájomcu). Ony totiž rastú na jeho úkor bez straty hodnoty fyzických bankoviek.

Uvedeným porovnaním sme sa postupne dostali k podstate celej otázky zákazu ribá z pohľadu Koránu.

Zmyslom terajšieho života človeka je vyvíjanie snahy. Vyvíjanie snahy znamená prekonávať ťažkosti a vysporiadať sa s tým, čo život prinesie v súlade so zásadami, ktoré Boh určil v Koráne. Pri ribá sa táto požiadavka akoby minimalizovala u veriteľa. Dlžník znáša úplne všetko, vrátane celého nebezpečenstva nielen za seba, ale aj za veriteľa. To znamená, že ribá predstavuje zneužívanie ľudí a ich náhlych alebo neodkladných potrieb. Znamená to, v prípade nevrátenia pôžičky s úrokmi riadne a včas, zničenie celej existencie dlžníka (vrátane osôb na ňom závislých) na určitý čas alebo možno aj úplne.

Znamenie č. 161 štvrtej kapitoly Koránu, jasne hovorí: „A preto, že ribá brali a pritom im to bolo zakázané, a preto, že oberali ľudí o ich majetky neprávom. A pripravili sme tým z nich, ktorí odmietali veriť, trápenie bolestivé.“ V tomto znamení Boh nad ktorým vyššieho niet, porovnal ribá k tomu, ako keby niekto oberal ľudí o ich majetky neprávom. To preto, že ten, kto berie ribá z pôžičky, sa nedelí s tým, komu peniaze požičal o trápenie, náklady a útrapy s nimi spojené, ale len získava a navyšuje svoje peniaze bez ohľadu na to, či ten, kto si peniaze požičal požičanými peniazmi niečo získal alebo o niečo prišiel.

Branie ribá je situácia, ktorá vyúsťuje k tomu, že vznikne v spoločnosti skupina ľudí, ktorá si požičia peniaze, nepodari sa jej ich riadne splatiť a tým príde o svoj obvyklý život, majetok a možno o všetko, čo mala. To všetko bez toho, aby bol veriteľ zásadnejším spôsobom ukrátený o čokoľvek, ba naopak veriteľ bude vo výhode, pretože mu požičané a ešte nevrátené peniaze stále prinášajú zisk – úroky na úkor zničeného dlžníka. Ribá je však o to nebezpečnejší, ak sa presunie zo súkromnej sféry do medzinárodnej sféry, na úroveň štátov, ktoré si požičiavajú peniaze za úroky a potom ich nevládku splácať, čím potom na úkor dlžníckych štátov, veriteľské štáty neustále profitujú buď finančne alebo politicky.

Ako som už spomenul, neobstoí tu ani tvrdenie, že veriteľ znáša určité riziko pri požičiavaní peňazí, ktoré by sa mu nemuseli vrátiť. Totiž žiaden veriteľ by nepožičal peniaze bez dôkladnejšej analýzy situácie toho, kto si chce peniaze požičať a získania všetkých možných garancií, ktoré by potreboval. To znamená, že v dôsledku je akékoľvek riziko minimálne v porovnaní so ziskom, ktorý mu ribá prináša.

Vráťme sa teraz k znameniu č. 39 kapitoly č. 30 Koránu - Al-rum, ktoré hovorí: „Čokoľvek by ste dali v podobe pôžičky založenej na ribá, aby to rástlo z majetkov ľudí, to u Boha rásť nebude. Čokoľvek by ste dali v podobe zakáta, sledujúc tým Božiu tvár, budete to vy i každý, kto tak koná, komu sa násobok toho, čo dal, dostane.“ Ako sme si už uviedli, pôžička s ribá sa považuje za majetok, ktorý rastie na úkor majetku iných. Pri koreni slova ribá sme si uviedli, že sa najčastejšie spája so zverením cudzieho dieťaťa do inej rodiny, aby sa oň starala a vychovávala ho namiesto pôvodného rodiča. Otázka tu teraz stojí tak, že ak by nešlo o sirotu alebo príbuzného alebo o iný humánny dôvod, prečo by si niekto vzal k sebe cudzie dieťa, staral sa oň a tratil na ňom, bez toho, aby si za to vzal odmenu? Každý rozumný človek by si za takúto starostlivosť vyžiadal aspoň vynaložené náklady. Na peniaze, ktoré veriteľ dáva dlžníkovi, možno nazerať, ako na peniaze o ktoré sa má dlžník starať. Veriteľ ich momentálne nepotrebuje, neinvestuje ich a tým ani nevytvára nimi hodnoty, ktoré by spoločnosti pomáhali. Miesto toho, aby v takomto prípade veriteľ zaplatil dlžníkovi odmenu za starostlivosť o tieto peniaze (banka napr. berie od klienta odmenu za uložené peniaze v podobe rôznych poplatkov za vedenie účtov a pod.), platí dlžník veriteľovi peniaze za to, že sa mu stará o ne a opatruje ich. Tu už je viditeľný ten podstatný rozdiel medzi požičiavaním peňazí s ribá a ich investovaním, čo nie je totožné. Investovanie je určitý druh obchodnej činnosti - obchodných vzťahov a záväzkov, čo ale pôžička s ribá nie je. Korán jasne urobil deliacu čiaru medzi tým, čo je obchodný vzťah, obchodný záväzok a medzi tým, čo nie je. Poctivé obchodovanie je dovolené, ribá je zakázaný.

Výroky a tradícia po prorokovi Muhammadovi už len potvrdzujú a konkretizujú to, čo sme si uviedli. Prorok v nich

hovorí o tom, že základné platidlá tej doby, zlato a striebro, si nesmú ľudia vymieňať navzájom, iba ak v tom istom množstvo a v tej istej kvalite. Ak by si predsa len druhovo totožné kovy chceli v rámci obchodu vymieňať, tak ich najprv ocenia v peniazoch a potom si ich skutočnú cenu zúčtujú medzi sebou počas výmeny. Takéto niečo smeruje k tomu, aby sa nevykonávali zastreté obchody a aby sa nenarábalo s ribá v zakrytej forme. To isté sa vzťahuje aj na kúpu neprítomnej veci, t.j. veci, ktorú nemá možnosť kupujúci vidieť a prevziať. Aj to je jeden zo spôsobov, ako sa má zabrániť obchodovaniu s použitím ribá.

3.4. Čo Korán požaduje.

Vysvetlili sme si, prečo Korán zakazuje ribá. Akokoľvek by sa ribá javilo výhodné alebo prospešné, považuje ho Korán za deštruktívny nástroj medziľudských vzťahov na zlepšenie ktorých vždy nabáda. Korán považuje za veľmi dôležité, aby peniaze, ktoré majú ľudia nazvyš, pracovali a posúvali ekonomiku a vývoj dopredu. Tým sa vytvárajú nové pracovné miesta, zlepšuje sa celková ekonomická situácia spoločnosti, ale na strane druhej sa neničia spoločenské vzťahy a ani väzby medzi ľuďmi tým, že by sa zvyšovala priepasť medzi životnou úrovňou časti obyvateľstva a tou druhou. Ak niekto nechce investovať sám a ani nechce svoje peniaze zveriť inému na ich investovanie zaňho, potom pomáha spoločnosti a jej členom odvodom zakat (2,5 % ročne) zo stojacich peňazí (ktoré nepracujú). Časť odvodu zakat sa potom používa na splatenie dlhov dlžníkov, ktorí sa nie z vlastnej viny zadlžili a nevedeli splatiť svoj dlh. Pôžičky sú povolené, ale bez profitu z nich na

strane veriteľa. Majú mať skôr spoločenskú funkciu sociálnej pomoci, než ekonomickú funkciu zarábania peňazí.

Uvedeným spôsobom sa minimalizuje miera držby peňazí vo forme úspor, ktoré nepracujú. Tým sa ekonomika a vývoj posúvajú dopredu. Peniaze, ako platidlo, sú vo svojej podstate brané len ako prostriedok na uchovanie hodnoty, nie prostriedok jej tvorby. Odvod zakat je na to naviazaný, aby sanoval problémy insolventnosti.

4. Druhy ribá podľa skorej islamskej právnej vedy.

Islamská právna veda od začiatku svojho vývinu rozoznáva na základe už uvedených znamení Koránu a výrokov proroka Muhammada, tieto druhy ribá: ribá Al-nasía a ribá Al-fadl.

4.1. Ribá Al-nasía.

Pod ribá Al-nasía sa rozumela suma, ktorú si dohodli veriteľ a dlžník za odloženie splatnosti dlhu. To znamená, že ak veriteľ požičal dlžníkovi niečo (zvyčajne zlaté alebo strieborné peniaze) na čas určitý a dlžník dlh nevedel splatiť v určený čas, dohodli sa veriteľ a dlžník na tom, že sa odloží splatnosť dlhu a za odloženie splatnosti, dlžník navýši o dohodnuté množstvo (sumu) pôvodnú hodnotu (sumu) pôžičky, ktorú si požičal. Inak povedané, veriteľ požičal dlžníkovi určitú sumu na určitý čas s tým, že mu ju dlžník vráti v tej istej výške v dohodnutý čas, bez navýšenia. Ak nastal čas splatenia dlhu (pôžičky) a dlžník nemal na to ho splatiť, potom sa dohodli veriteľ a dlžník na tom, že mu veriteľ odloží splatnosť dlhu, ale s tým, že dlžník nevráti už len pôvodnú sumu, ale ju navýši o ďalšiu sumu. Takýmto spôsobom pôžičku s ribá chápala väčšina učencov, t.j. ako bezúročnú

pôžičku, ale ak sa nesplatí riadne a včas, potom sa jej splatnosť odloží dohodou veriteľa a dlžníka a pridá sa k nej navyše dohodnutá suma. Vychádzali z toho, že takto to bolo zaužívané a chápané v spoločnosti v dobe pred islamom a v jeho začiatkoch.

Slovo Al-nasía znamená niečo odložiť. Vo vzťahu k dlhu znamená odloženie jeho splatnosti. Ribá Al-nasía preto môžeme charakterizovať, ako navýšenie pôvodného dlhu o dohodnutú sumu medzi veriteľom a dlžníka výmenou za odloženie splatnosti dlhu.

4.2. Ribá Al-fadl.

Ribá Al-fadl, tak ako to uvádza Sejjed Sábeq⁶, predstavuje: „Predaj peňazí za peniaze alebo jedlo za jedlo s navýšením pôvodu (základu). Je to zakázané na základe prorokovej tradície a všeobecnej zhody učencov (ižmá), pretože to môže viesť k ribá Al-nasía. Bolo to ako ribá pomenované skôr obrazne. Ribá Al-fadl bol zakázaný, pretože sa prorok bál o muslimov pred ribá Al-nasía. Prorokov výrok určil, že ribá je zakázaný pri šiestich druhoch komodít: zlato, striebro, pšenica, jačmeň, datle a soľ. Výrok znie: Abú Bakr Bnu Ebí Šejba nám rozprával, že Waki uviedol, že Ismáil Bnu Muslem Al-abdi uviedol, že Abú Al-mutavakel Al-náži uviedol, čo povedal Ebí Saíd Al-chudari, že posol boží (Muhammad) povedal: „Zlato za zlato. Striebro za striebro. Pšenicu za pšenicu. Jačmeň za jačmeň. Datle za datle. Soľ za soľ. Jedno za jedno, z ruky do

6 Al-sejjed Sábeq, Fiq Al-sunna, vydal Dár Al-fath, Egypt, prvé vydanie 2004, str. 930

ruky. Ten, kto by pridal alebo prijal viac, ten si vzal ribá. Sú v tom rovnako ten, kto to vzal aj ten, kto to dal.“

Sejjed Sábeq na adresu uvedených šiestich druhov uviedol, že ide o komodity, ktoré boli pre ľudí veľmi dôležité. Zlato a striebro boli základným platidlom, preto boli aj meradlom na základe ktorého sa merali ceny ostatných komodít. Ostatné štyri druhy (pšenica, jačmeň, datle a soľ), boli základnou zložkou potravy bez ktorej sa nemohli zaobísť. Ak by sa ribá uplatňoval pri týchto komoditách, veľmi by to ľuďom uškodilo. Preto bola základom zákazu pri zlato a striebre skutočnosť, že sú to platidlá, a základom zákazu pri ostatných štyroch komoditách bolo, že išlo o dôležité druhy potravy. Ak by sa podobné dôvody nachádzali v iných druhoch platidiel, vzťahne sa na ne tento zákaz, čo znamená, že obchodovanie s tým istým druhom sa môže uskutočniť len v tom istom množstve a z ruky do ruky.

Treba pritom poznamenať, že pri ribá Al-fadl nejde o pôžičky, ale o bežné obchodné vzťahy, pri ktorých sa zakázalo určité správanie, ktoré by mohlo predstavovať zastreté pôžičky s ribá. Ak napr. niekto predal niekomu 10 zlatých mincí za 11 zlatých mincí tej istej hodnoty, vyvolávalo to podozrenie o podstate takéhoto predaja, či nešlo o pôžičku s navýšením požičanej sumy. Preto sa takéto správanie zakázalo pri platidlách a pri základných druhoch komodít tej doby, ktoré výrok uviedol.

Slovo Al-fadl znamená „navyšé“. Vo vzťahu k predaju alebo výmene znamená, vymeniť niečo za niečo s pridaním niečoho navyše. Ribá Al-fadl preto môžeme charakterizovať, ako navýšenie pôvodného druhovo totožného tovaru o

dohodnuté množstvo medzi predávajúcim a kupujúcim pri jeho výmene.

To bol základ oboch druhov ribá. Pri uvedených šiestich druhoch pri ktorých sa môže vyskytnúť ribá Al-fadl, sa zdôrazňuje, pri obchodovaní s nimi, nutnosť splnenie dvoch podmienok pri absencii ktorých pôjde o nedovolený obchod s ribá. Tieto dve podmienky spočívajú v tom, že

1. pri tom istom druhu komodít, musí byť množstvo pri výmene (kúpe a predaji) také isté. Neberie sa tu pritom ani ohľad na rozdiel v kvalite,
2. výmena (kúpa a predaj) sa musí uskutočniť z ruky do ruky, hneď pri uzatváraní obchodu.

Teraz prichádzame k ďalšej zaujímavej úprave. Z uvedených šiestich druhov komodít sú dve platidlá (zlato a striebro) a štyri základné druhy potravy (pšenica, jačmeň, datle a soľ). Ak by došlo

a) k výmene (predaju a kúpe) v rámci uvedenej kategórie platidla, ale rôznych druhov platidiel, potom sa povoľuje rozdielnosť množstva, ale obchod sa musí uskutočniť z ruky do ruky. To znamená, že ak dochádza k výmene (kúpe a predaja) zlata za striebro, môže už ísť o rôzne množstvo (iné množstvo zlata za iné množstvo striebra), ale obchod sa musí uskutočniť na mieste predaja z ruky do ruky;

b) k výmene (predaju a kúpe) v rámci uvedenej kategórie potravy, ale rôznych druhov potravy, potom sa povoľuje rozdielnosť množstva, ale obchod sa musí uskutočniť z ruky do ruky. To znamená, že ak dochádza k výmene (kúpe a predaja) pšenice za datle, môže už ísť o rôzne množstvo (iné množstvo

pšenice za iné množstvo datlí), ale obchod sa musí uskutočniť na mieste predaja z ruky do ruky;

c) k výmene (predaja a kúpy) základného druhu potravy za platidlo, potom sa nevyžaduje už ani podmienka výmeny z ruky do ruky a môžu sa obe komodity vymeniť (kúpiť a predáť) s tým, že si ich majitelia prevezmú neskôr. Ide napr. o prípad, ak sa vymení pšenica za zlato alebo datle za striebro. V danom prípade zlato alebo striebro už totiž plnia svoju základnú funkciu platidiel a mernej jednotky ceny, takže pôjde o bežnú kúpu v rámci obchodných vzťahov.

Ešte zaujímavejšia je právna zásada, ktorá hovorí, že všetko okrem uvedených šiestich komodít už nepodlieha uvedeným obmedzeniam, takže sa napr. môže vymeniť jahňa za dve jahňatá či už výmenou samotných zvierat alebo vyplatením ich ceny v hotovosti.

Sejjed Sábeq okrem uvedeného⁷ spomenul aj niektoré špecifické obchody, ktoré nie sú povolené. Ide o predaj zvierat'a za mäso z podobného zvierat'a (jahňa za jahňacie mäso). Predaj čerstvých datlí za sušené (výnimku majú len chudobní ľudia, ktorí nemajú vlastné datľové sady alebo stromy). Posledný takýto obchod je spätná kúpa veci, ktorej prevzatie bolo dohodnuté na neskorší čas, t.j. prípad, ak napr. niekto kúpil vec s tým, že si ju prevezme o rok, ale počas roka alebo po uplynutí roka ju predá späť tomu od koho ju kúpil, lenže za nižšiu cenu než bola jej pôvodná kúpna cena. Takéto niečo môže znevýhodniť ľudí, ktorí potrebujú náhle peniaze, pretože utrpia škodu tým, že vec, ktorú predtým kúpili za určitú cenu (a

7 Al-sejjed Sábeq, Fiq Al-sunna, vydal Dár Al-fath, Egypt, prvé vydanie 2004, str. 932

neprevzali ju ešte), musia odpredať späť za nižšiu cenu tomu od koho ju pôvodne kúpili; čo možno považovať za predaj s ribá.

5. Pohľad súčasnej islamskej právne vedy na obchodovanie s ribá.

Dr. Hasan Abdullah Al-amín, vo svojej publikácii Pravidlá moderných bankových operácií s úrokmi⁸, uvádza, že židia v Medine poznali požičiavanie peňazí za úroky a poznali aj úžeru. Je preto nelogické, že pri všetkých obchodných vzťahoch, ktoré tam prebiehali, by tento druh obchodných vzťahov nepoznali a nepraktizovali aj Arabi, ktorí tam žili. Preto vychádza z toho, že muslimovia museli poznať oba druhy pôžičiek.

Zodpovedanie uvedenej otázky, t.j. či Arabi v predislamskej dobe poznali poskytovanie úročených pôžičiek, je podstatné z pohľadu právnej vedy. Od nej sa totiž v konečnom dôsledku odvíja skutočnosť, či je akékoľvek navýšenie pôvodnej pôžičky (úroky alebo druhovo určené veci) ako také zakázané alebo je zakázané len úročenie v podobe navýšenia sumy pôvodnej pôžičky za odloženie jej splatnosti.

Ak uvažujeme o tom, či bol známy len druhý druh pôžičiek s úročením až pri odložení splatnosti pôžičky alebo či bol známy aj prvý druh pôžičiek s úročením dohodnutým hneď

8 Dr. Hasan Abdullah Al-amín, Pravidlá moderných bankových operácií s úrokmi, vydalo: Islamská rozvojová banka, Islamský inštitút výskumu a tréningu, štvrté vydanie 2003, str. 18.

pri poskytnutí pôžičky, je treba vziať do úvahy skutočnosť, že znamenia Koránu ohľadom ribá boli zosielané poslovi Muhammadovi nielen v Mekke, ale aj v Medine. Preto je možné dospieť aj k takému záveru, že tí učenci, ktorí predtým žili v Mekke, keď hovorili o ribá, hovorili len o druhom druhu (úročenie až pri odložení splatnosti). Ak o ňom ale hovorili tí, ktorí žili v Medine, hovorili o oboch druhoch (úročenie až pri odložení splatnosti a úročenie dohodnuté hneď pri poskytnutí pôžičky). To nás v konečnom dôsledku, ako Dr. Al-amín uvádza, vedie k tomu, že Korán hovorí o oboch druhoch, teda pod ribá sa myslí akékoľvek navýšenie sumy pôžičky oproti jej základu – požičanej sumy.

Dr. Al-amín pokračuje⁹ a uvádza, čo niektorí známi učenci, ktorí napísali výklady ku Koránu, o tejto otázke písali.

Ohľadom prvej formy ribá, Ibn Žarír Al-tabari povedal: „Qutáda povedal, že ribá v predislamskej dobe (žáhilija) spočíval v tom, že muž predal tovar s odloženou splatnosťou kúpnej ceny za predaný tovar k určenému času. Keď tento čas nastal (čas zaplatenia kúpnej ceny) a kupujúci nemal na splatenie dlhu (vzniknutého z neuhradenej kúpnej ceny), odložil (predávajúci) mu (kupujúcemu) splatnosť s tým, že mu za to navýši pôvodný dlh.“ Zajd Bin Aslam povedal: „Ribá v predislamskej dobe spočíval v násobení a plynutí času. Keď mal muž neuhradený zvyšok pohľadávky voči dlžníkovi a nastal čas splatenia, povedal mu (dlžníkovi): „Splatiš alebo mi pridáš?“ Ak by mal (dlžník) niečo z čoho by dlh splatil, tak ho splatil, inak splatnosť odloží na ďalší rok. Ak išlo o jednoročnú ťavu,

9 Dr. Hasan Abdullah Al-amín, Pravidlá moderných bankových operácií s úrokmi, vydalo: Islamská rozvojová banka, Islamský inštitút výskumu a tréningu, štvrté vydanie 2003, str. 16.

už mal vrátiť dvojročnú nasledujúci rok. Potom štvorročnú (nasledujúci rok), potom sedemročnú, a takto to pokračovalo. Pri drahých kovoch – zlate a striebre, prišiel (veriteľ) k nemu (dlžníkovi). Ak nemal (dlžník), tak mu to splatil jednonásobne (dlžnej sumy) nasledujúci rok. Ak by ani potom (ďalší rok) nemal, tiež mu to navýšil jednonásobne (dlžnej sumy). Takýmto spôsobom to pokračovali, že ak to bolo pôvodne sto (pôvodný dlh 100), stalo sa z toho za odloženie dvesto (za rok sa pôvodných 100 zvýšilo na 200). Ak by ani potom nemal, stalo sa z toho štyristo (násobila sa dlžná suma o raz toľko každým rokom). Znásoboval mu ich (dlžník veriteľovi za odloženie splatnosti dlhu) za každý rok alebo jeho časti (časti roka).“ To znamená, že išlo vždy o 100 % navýšenie splatnej sumy dlhu. Pri prvom odložení splatnosti (mohlo ísť o odklad na rok alebo na kratší čas) sa zo 100 stalo 200, pri druhom odložení splatnosti sa z 200 stalo 400, pri treťom odložení splatnosti sa zo 400 stalo 800, atď.

Al Tabari tiež uviedol, že Atá povedal: „Suqeĵ požičiavala Bení Al-mughira (boli to dva rody v Mekke) v období pred islamom. Keď nastal čas splatenia, povedali: „Pridáme vám a odložíte nám splatnosť“ O tom bolo zoslané (v Koráne v 3. kapitole, znamenie č. 130) „... Neberte ribá znásobenú niekoľkonásobne.““ Takmer všetci učenci, ktorí hovorili o výklade tohto znamenia – po Ibn Isháqovi – hovoril o ribá v predislamskej dobe v takomto význame.“

Dr. Al-amín uvádza ďalší druh ribá, ktorý bol zaužívaný v predislamskej dobe, ktorý spočíval v ribá za pôžičky¹⁰ (prvý

10 Dr. Hasan Abdullah Al-amín, Pravidlá moderných bankových operácií s úrokmi, vydalo: Islamská rozvojová banka, Islamský inštitút výskumu a tréningu, štvrté vydanie 2003, str. 17.

bol ribá za odloženie splatnosti pôžičky). Niektorí učenci tento druh spomenuli, keď vykladali znamenania (Koránu) upravujúce otázku ribá. Dr. Al-amín uviedol niektorých z nich. Abú Bakr Al-žasás vo svojej knihe „Pravidlá Koránu“ pri výklade znamenia Koránu „Tí, ktorí berú ribá, nevstanú inak, než ako ten, ktorého satan postihol šialenstvom. To preto, že povedali: „Veď predaj je podobný ribá“. Boh však predaj povolil, ale ribá zakázal.“, uviedol, že ribá, ktorý Arabi poznali a praktizovali spočíval v tom, že požičiavali dirhami a dináre (dva druhy platidiel) na určitý čas s navýšením pôvodnej požičanej sumy o ďalšiu sumu na ktorej sa dohodli. Takto to bolo známe a zaužívané medzi nimi. Preto Boh povedal: „Čokoľvek by ste dali v podobe pôžičky založenej na ribá, aby to rástlo z majetkov ľudí, to u Boha rásť nebude.“ (Kapitola 30, znamenie 39). Navýšenie bolo v samotnom základe peňažnej čiastky (pôžičky).“

Dr. Al-Amín pokračuje a uvádza, čo Al-fachr Al-rázi uviedol vo svojom výklade: „Ribá Al-nasía bol ten známy a zaužívaný druh ribá v predislamskom období (období žáhilija). To preto, že poskytovali peniaze s tým, že za ich poskytnutie dostávali každý mesiac určitú sumu, pričom základný kapitál (požičaná suma) ostával. Keď nadišiel čas splatenia dlhu, žiadali od dlžníka pôvodne požičanú sumu. Keď by dlžník nevládal splatiť dlh, predĺžili dobu splatnosti, ale aj navýšili požičanú sumu. To bol ten druh ribá, ktorý používali.“ To isté, čo povedal Al-fachr Al-rázi, uviedol aj Ibn Hižr Al-hajsami, keď povedal: „Ribá Al-nasía, to bolo to, čo bolo známe v predislamskej dobe. Pretože niekto z nich odovzdával svoj majetok inému – na čas určitý – s tým, že bude za to brať každý mesiac určitý obnos peňazí, ale požičaná suma ostane v pôvodnej výške. Keď nastal čas splatenia dlhu, požiadal (veriteľ) ho (dlžníka) o vrátenie dlhu

(pôžičky). Keď by dlžník nevládal splatiť dlh, odložili dobu splatnosti, ale aj navýšili požičanú sumu.“ Potom Ibn Hižr dodal: „Nazývalo sa to Al-nasía – i keď sa na to vzťahuje aj ribá Al-fadl – pretože nasía (odklad splatnosti) bolo práve to podstatné v ňom. A tento druh je teraz známy medzi ľuďmi a rozšírený.“

To boli niektoré závery učencov, ktorí písali k tejto problematike do výkladov Koránu (zaoberali sa výkladom znamení Koránu) na miestach, kde sa nachádzajú znamenia Koránu, ktoré sme si už uviedli. Aký názor na danú tému ale mali učenci islamského práva?

Dr. Al-Amín¹¹ uviedol, čo o tejto problematike povedal Al-kamál Bnu Al-hamám, ktorý sa vyjadril: „Slovom ribá sa označuje navýšenie. Boh v Koráne zoslal: „Neberte ribá“, t.j. to, čo by bolo navýšené na pôžičke .. a týka sa to samotného navýšenia, keď Boh zoslal „Boh však predaj povolil, ale ribá zakázal.“, t.j. zakázal, aby sa pri pôžičke pridávalo čokoľvek navyše nad sumu prijatej pôžičky.“ Dr. Al-amín uvedené komentoval, že sú to jasné slová o tom, že čokoľvek nad pôvodnú sumu pôžičky pri uzatváraní zmluvy o pôžičke sa chápe ako ribá, ktorý bol praktizovaný v predislamskom období a ktorý (ribá) bol zakázaný textom Koránu.

Dr. Al-Amín tiež citoval učenca Ibn Rušda, vnuka, ktorý rozdelil ribá na ribá pôžičiek a ribá kúpnych zmlúv, keď povedal (Ibn Rušd): „Učenci sa zhodli na tom, že ribá môže existovať v dvoch podobách: pri kúpnych zmluvách a pri záväzkoch,

11 Dr. Hasan Abdullah Al-amín, Pravidlá moderných bankových operácii s úrokmi, vydalo: Islamská rozvojová banka, Islamský inštitút výskumu a tréningu, štvrté vydanie 2003, str. 18.

ktorými niekto berie na seba určitý záväzok pri predaji, požičiavaní si alebo inom.“ Dr. Al-amín to komentoval tak, že ide o presné delenie ku ktorému sa priklonili aj niektorí odborníci v súčasnej dobe. Pod ribá pôžičiek sa priradujú oba druhy ribá predislamskej doby (žáhiliya), ktoré Korán zakázal, ktoré sa radia pod ribá Al-nasía, t.j. navýšenie pôvodného dlhu dohodnuté za plynutie času, bez ohľadu na to, či ribá vznikol na základe pôžičky s dohodnutým navýšením už pri samotnom poskytovaní pôžičky, alebo či ribá vznikol až na základe odloženého záväzku, ktorého splatnosť bola odložená s ribá z dôvodu nemožnosti plnenia v dohodnutom čase. Tým pádom sa ribá spojené s pôžičkami obmedzuje len na „plynutie času“ a netýka sa „ribá Al-fadl“ (ribá spojený s navýšením množstva pri druhovo totožných veciach).¹²

Čo sa týka ribá spojeného s predajom, Dr. Al-amín uvádza, že ten zahŕňa ribá Al-fadl aj ribá Al-nasía, t.j. oba druhy. Ako príklad ribá Al-nasía, môžeme uviesť predaj určitého druhu tovaru za taký istý druh s odložením prevzatia jedného z nich, ako keď niekto predá inému 200 g. zlata za 200 g. zlata s tým, že jeden z nich si prevezme to svoje zlato až neskôr. Ako príklad ribá Al-fadal si môžeme uviesť predaj určitého druhu tovaru za ten istý druh tovaru, ale s pridaním množstva u jedného z nich. V niektorých prípadoch sa môže stať aj to, že pri určitej komodite a obchodnom vzťahu sa vyskytnú ribá Al-nasía aj ribá Al-fadl súčasne. Je to napr. v prípade predaja určitého druhu tovaru za ten istý druh tovaru, ale s pridaním množstva u

12 Hovorí sa tu len o pôžičkách, nie o záväzkoch. Totiž z hľadiska ribá, sa pôžičky chápali samostatne, oddelene od obchodných záväzkov. Pri pôžičkách za rozhodujúce považovali plynutie času (od poskytnutia pôžičky alebo od odloženia jej splatnosti). Pri záväzkoch za rozhodujúce považovali druh požičaných vecí spolu s plynutím času.

niektorého z nich a s odložením prevzatia niektorého z nich, t.j. ak niekto predá niekomu 200 g. zlata za 250 g. zlata s tým, že si to prevezme o mesiac.

Ak si vezmeme poslednú situáciu, ktorú Dr. Al-amín uviedol, tak ide o 1. predaj a kúpu toho istého druhu komodity, 2. navýšenie množstva pri jednej z nich (250 g oproti 200 g), 3. odloženie prevzatia jedného z tovarov (predaj sa neuskutočnil z ruky do ruky).

Dr. Al-amín citujúc Ibn Rušda, ďalej uvádza: Vráťme sa teraz k Ibn Rušdovi, ktorý pokračoval a povedal „Ribá pri záväzkoch, ktorými niekto berie na seba určitú povinnosť, sa delí na dva druhy. Prvým z nich na ktorom je zhoda, je ribá známy z predislamskej doby, ktorý bol zakázaný, keď požičiavali s navýšením požičanej sumy a čakali. Potom hovorievali: „Počkej ešte a pridám ti“. To je aj to, čo mal na mysli prorok, keď povedal pri poslednej púti: „Ribá známy v predislamskej dobe sa končí. Prvý ribá, ktorý ukončujem je ribá Al-abbása Bnu Abdulmuttaleba.““ Dr. Al-amín to komentoval, že Ibn Rušd určil požičiavanie si s navýšením za jeden z druhov ribá známych v predislamskej dobe, ktorý Korán zakázal, t.j. pôžička s navýšením. Ide o druh na zákaze ktorého je zhoda. Ibn Qudáma povedal: „Každá pôžička v ktorej bola daná podmienka navýšenia, je zakázaná bezo sporu. Ibn Al-munzer povedal: „Zhodli sa na tom, že ak by ten kto požičiava (veriteľ) podmienil poskytnutie pôžičky tomu, kto si požičiava (dlžník) navýšením pôvodnej sumy alebo darom, a na tom základe by pôžičku poskytol, tak všetko navyše nad pôvodnú sumu je ribá.““

Na záver Dr. Al-amín uvádza, že ako jasne vyplýva z predchádzajúceho výkladu, akákoľvek podmienka pri poskytovaní pôžičky o tom, že sa jej pôvodná suma navýši,

predstavuje ribá v jeho predislamskej podobe, ktorý zakázal Korán. Z tohto dôvodu sa takýto ribá pridružuje pod ribá Al-nasía, ktorý Korán zakázal a nie pod ribá Al-fadl, ktorý bol zakázaný na základe prorokovej tradície a ktorý sa (ribá Al-fadl) vzťahuje len na predaj, nie na pôžičky.

Veľký význam presného zadefinovania uvedeného triedenia spočíva v tom, že v závislosti od zaradenia pôžičky pod prvý alebo druhý druh ribá, je možné dnešné úroky z pôžičiek povoliť alebo nepovoliť.

Dr. Al-amín¹³ uvedenú skutočnosť konkretizoval, keď povedal: „Ako som uviedol na úvode, niektorí súčasní učitelia a vedci z odboru islamských vied sa snažili priradiť ribá z pôžičiek, v ktorom je podmienené navýšenie hneď pri poskytovaní pôžičky, pod ribá Al-fadl. Snažili sa tak dospieť k povoleniu úročených pôžičiek s odvolaním sa na „nutnosť“. Argumentovali tým, že, ako hovorí Ibn Al-qajjem, ribá Al-fadl patrí pod právnu kategóriu Zamedzenia skazy (arabsky Sad Al-zaráee), pričom to, čo patrí pod túto kategóriu (Zamedzenia skazy) môže byť dovolené v prípade nesmiernej potreby - nutnosti. Takto to oni chceli odôvodniť.“ Dr. Al-amín pokračuje: „Tento názor ale správny nie je z dôvodov, ktoré boli už uvedené. Ribá z pôžičiek pri ktorom je podmienené navýšenie požičanej sumy pri jej vrátení, patrí pod ribá za dlhy, ktorý predstavuje jednu z foriem ribá predislamskej doby, ktorú Korán zakázal. Nejde o formu ribá z predaja, pod ktorý je zaradený ribá Al-fadl, pretože navýšenie spolu s odkladom požičanej sumy nie je možné považovať len za fadl (navýšenie

13 Dr. Hasan Abdullah Al-amín, Pravidlá moderných bankových operácií s úrokmi, vydalo: Islamská rozvojová banka, Islamský inštitút výskumu a tréningu, štvrté vydanie 2003, str. 19.

pôvodnej požičanej sumy), ale je to aj odplata za plynutie času a náhrada zaň. Fadl (Al-fadl - navýšenie) ako taký nastáva samostatne len tam, kde nie je plynutie času. Navýšenie možno považovať za fadl len vtedy, ak by došlo k výmene dvoch tovarov toho istého druhu z ruky do ruky; ak tam ale je aj plynutie času, potom je tu daný jednak prvok Al-nasá (odklad splatnosti) za plynutie času a jednak prvok Al-fadl (navýšenie pri tom istom druhu).“

Zjednodušene povedané, poznáme dve kategórie ribá. Jedna je ribá Al-nasía, ktorú zakázal Koránu a druhá je ribá Al-fadl, ktorú zakázali výroky proroka Muhammada. To, čo Korán zakázal je jednoznačne zakázané. To, čo bolo zakázané na základe prorokových výrokov, tam možno uvažovať o povolení výnimky, ak ide o verejný záujem a nevyhnutnosť. Niektorí vedci z odboru islamských vied preto vyjadrili úvahy, že úroky z pôžičiek možno zaradiť pod ribá Al-fadl a následne na ne uplatniť výnimku zo zákazu. Takéto úvahy ale nie sú presné, pretože pri úročených pôžičkách sú naplnené dva znaky: 1. Ide o navýšenie pri tých istých druhoch vecí (čo je podmienka ribá Al-fadl), 2. Ide o navýšenie z dôvodu plynutia času (čo je zasa podmienka ribá Al-nasía). To znamená, že úročené pôžičky jednak spadajú do kategórie záväzkov z dlhov, čo spadá pod ribá Al-nasía (nie ribá Al-fadl) a jednak samotné navýšenie je viazané na plynutie času, čo je zasa jednou zo základných znakov ribá Al-nasía a nie ribá Al-fadl. Takto Dr. Al-Amín uvedený argument vyvrátil a skonštatoval, podobne ako mnohí ďalší vedci z odboru islamských vied, že úročené pôžičky patria jednoznačne pod ribá Al-nasía.

Niektorí súčasní vedci z odboru islamských vied vyjadrili iné stanovisko v ktorom uviedli, že nevidia žiaden problém v určení zisku dopredu (úrok nazvali ziskom, ktorý si

veriteľ s dlžníkom dohodnú dopredu). Povolili to s odôvodnením, že ide o vzájomný súhlas a dohodu dvoch zmluvných strán a nič v Koráne ani v prorokovej tradícii takejto dohode nebráni. Nesprávnosť takéhoto tvrdenia však možno odôvodniť dvoma skutočnosťami:

1. V prípade pôžičky nejde o klasický obchodný kontrakt - investíciu, aby bolo možné hovoriť, že vykazuje zisk. Ide tu o poskytnutie peňazí za úroky, ktoré predstavujú navýšenie pôvodnej sumy pôžičky, a to predstavuje ribá. Nič na tom nemení ani snaha nazvať to obrazne ziskom, pretože „Dôraz sa kladie na obsah a nie na slová a konštrukcie“, ako to hovorí jedna zo základných právnych zásad (fiqhu),

2. Aj keby sme hypoteticky prijali, že ide o dvojstranný obchodný kontrakt s určeným ziskom, ktorý je vopred zaručený, bolo by to v protiklade s právnou zásadou, ktorá vychádza z jasného právneho ustanovenia zakladajúceho sa na výroku proroka Muhammada, ktorý Amro Bnu Šuejb spomenul, že jeho otec uviedol, že počul jeho starého otca hovoriť, že posol boží (Muhammad) povedal: „Nie je dovolené (súčasne) požičať si a predat', ani dohodnúť dve podmienky pri predaji, ani zisk z niečoho za čo neručíš.“¹⁴ Al-šawkáni povedal pri výklade vety

14 Výrok znamená, že nie je dovolené niečo predat' pod podmienkou, že kupujúci zároveň poskytne pôžičku predávajúcemu. Dvomi podmienkami pri predaji sa myslí, že niekto predá niekomu niečo za určitú sumu s odloženou úhradou kúpnej ceny na určitý čas a keď nastane čas úhrady kúpnej ceny, si vec odkúpi späť za inú sumu. O dve podmienky môže ísť aj vtedy, keď sa predávajúci dohodne s kupujúcim, že mu vec predáva za jeden dinár v hotovosti pri predaji alebo za dva dináre s odloženou povinnosťou úhrady kúpnej ceny na dohodnutý čas, a pod. Pod ziskom z niečoho za čo predávajúci neručí sa myslí, že niekto by predal vec, ktorú kúpil, ale ešte neprevzal, nemal v držbe, a teda za ňu ani neručí v prípade, že by napr. došlo k jej náhodnému zničeniu; takýto predaj sa nepovoľuje dovtedy, kým

„ani zisk z niečoho za čo neručíš“, že to znamená, že nikto nesmie vziať zisk za komoditu, za ktorú sa nevie zaručiť, ako napr. keby kupujúci1 kúpil šaty od predávajúceho1 a predal ich niekomu inému - kupujúcemu2 predtým než by si ich prevzal od predávajúceho1. Takýto obchod je neplatný a zisk z neho nie je povolený, pretože za šaty stále ručí predávajúci1 a nie kupujúci1, keďže ich od predávajúceho1 ešte neprevzal. Takže zisk je dovolený vo všetkom, pokiaľ je strata (v prípade znehodnotenia veci pred jej odovzdaním kupujúcemu) na účet predávajúceho. Ak by strata nebola na účet predávajúceho, ako napr. predaj veci pred jej prevzatím, keď nebezpečenstvo náhodnej škody je stále na ťarchu pôvodného vlastníka, vtedy nie je zisk oprávnený pred prevzatím veci. Dôvodom je, že v prípade, ak kupujúci ešte neprevzal vec, ktorú predal ďalej, nebezpečenstvo náhodnej skazy veci je stále na pôvodnom vlastníkovi. Tým pádom nový kupujúci nemôže žiadať predávajúceho, aby mu vydal prírastky veci, ktoré na veci pribudli (alebo úžitok, ktorý mal predávajúci z veci) od momentu kúpy do momentu skazy. Dr. Al-amín pokračuje¹⁵: Máme tu teda v uvedenom výroku jasne zadefinované, že nie je dovolené muslimovi vziať zisk z veci za ktorú neručí v prípade, ak by došlo k jej skaze. Ako by sme preto mohli povedať v prípade pôžičky s úrokmi, že je pri nej možné vopred určiť zisk

predávajúci vec nedostane skutočne do držby a nebude plne zodpovedať za jej vady vrátane náhodného zničenia. Posledný prípad je aj o predaji niečoho, čo nie je u predávajúceho a nevie zaručiť, že to uňho aj bude, ako napr. predaj stratenej ťavy u ktorej sa nevie, či sa nájde alebo nie, a pod.

15 Dr. Hasan Abdullah Al-amín, Pravidlá moderných bankových operácii s úrokmi, vydalo: Islamská rozvojová banka, Islamský inštitút výskumu a tréningu, štvrté vydanie 2003, str. 21.

a zaručiť sa zaň pri dlhopisoch, investičných certifikátoch a peniazoch na viazaných účtoch!

Vo vzťahu k ribá spojený s predajom (ribá Al-bujúe), Dr. Al-amín uviedol: Ako už bolo povedané, bol zakázaný na základe tradície po prorokovi Muhammadovi vyplývajúcej aj z výroku proroka Muhammada v ktorom povedal: „Zlato za zlato. Striebro za striebro. Pšenicu za pšenicu. Jačmeň za jačmeň. Datle za datle. Soľ za soľ. Jedno za jedno a z ruky do ruky. Ak by išlo o iné druhy než tieto, tak predávajú, ako chcete, pokiaľ to bude z ruky do ruky.“ (zo zbierky výrokov Sahíh Muslim). Prorok Muhammad tiež povedal: „Nepredávajú zlato za zlato, iba ak niečo za niečo podobné, a neuberajte z jedného v prospech druhého. Nepredávajú striebro za striebro, iba ak niečo za niečo podobné, a neuberajte z jedného v prospech druhého. Nepredávajú niečo, čo nie je prítomné (pri predaji - nevidíte to a nepoznáte) za niečo, čo prítomné je.“ Ide o dva výroky z množstva podobných výrokov, ktoré zakazujú určitý druh predaja označujúc ho ako ribá Al-fadl. Tento druh ribá, napriek tomu, že ho Arabi v predislamskej dobe praktizovali, nebol u nich považovaný za ribá (nemal ani toto označenie na rozdeľ od ribá Al-nasía). Označil sa ako ribá až na základe výrokov proroka Muhammada. Tento druh ribá sa vzťahuje hlavne na predaj súvisiaci s oboma druhmi platidiel – zlata a striebra a niektorých základných druhov potravín. Tento druh ribá (ribá Al-fadl) je tiež zakázaný, podobne ako ribá Al-nasía.

6. Čo sa o ribá uvádza v niektorých novodobejších publikáciách islamských učencov.

Sejjed Sábeq ohľadom odôvodnenia zákazu ribá uviedol¹⁶: Ribá je zakázaný vo všetkých nebeských náboženstvách. Dôvodom jeho zákazu je, že spôsobuje veľkú škodu, a to:

1. Vyvoláva nepriateľstvo medzi jednotlivcami a ničí ducha spolupráce medzi nimi. Všetky náboženstvá pritom, hlavne islam, vyzývajú k spolupráci a uprednostňovaniu ostatných pred sebou, nemajú radi chamtivosť, sebeckosť a zneužívanie práce iných,
2. Vyúsťuje do vytvorenia vrstvy, ktorá žije v prepychu a ktorá nič neprodukuje. Majetky, ktoré má táto vrstva sa zväčšujú bez žiadnej podstatnej námahy, preto sa táto vrstva stane ako parazitujúce rastliny, ktoré rastú na úkor iných. Islam naproti tomu vyzdvihuje prácu a váži si tých, ktorí pracujú, pričom prácu považuje za najlepší spôsob získavania obživy, pretože to vytvára zručnosti a pozdvihuje odhodlanie u jednotlivca,

16 Al-sejjed Sábeq, Fiq Al-sunna, vydal Dár Al-fath, Egypt, prvé vydanie 2004, str. 930

3. Je to prostriedok podrobovania si iných .. A my sme videli ribá a jeho pôsobenie pri podrobení si a ovládnutí našich krajín.

Islam vyzýva k tomu, aby človek požičal svojmu bratovi dobrú pôžičku, pokiaľ by ten potreboval peniaze, a odmeňuje za takúto pomoc odmenou veľkou: „Čokoľvek by ste dali v podobe pôžičky založenej na ribá, aby to rástlo z majetkov ľudí, to u Boha rásť nebude. Čokoľvek by ste dali v podobe zakáta, sledujúc tým Božiu tvár, budete to vy i každý, kto tak koná, komu sa násobok toho, čo dal, dostane.“ K 30, Z 37-39

Na základe uvedeného a spomenutých výrokov proroka Muhammada, uviedol Sejjed Sábeq, že ak by došlo k výmennému obchodu pri druhovo totožných veciach, napr. zlato za zlato alebo pšenicu za pšenicu, tak na správnosť tohto výmenného obchodu sa vyžaduje splnenie dvoch podmienok:

1. Musí ísť o to isté množstvo vymeneného tovaru, aj keď by išlo o rozdielnu kvalitu,
2. Uskutočnenie výmeny priamo, t.j. oba vymenené tovary musia byť v čase výmeny prítomné a musia sa odovzdať a prevziať súčasne.

Pokiaľ by išlo o výmenný obchod nie toho istého druhu tovaru, potom je možné takúto výmenu uskutočniť bez splnenia prvej podmienky, t.j. toho istého množstva oboch vymieňaných vecí alebo tovarov. Druhá podmienka ale musí ostať zachovaná.

V rámci islamského práva došlo k určeniu niektorých druhov obchodov, ktoré by sa podobali na obchod s ribá, preto boli zakázané. Išlo napr. o predaj živého zvieraťa za mäso toho istého zvieraťa alebo predaj veci s odloženým uhradením jej ceny a následne pri splatnosti ceny znova vec kúpiť od kupujúceho za nižšiu cenu, a pod.

K otázke poskytovania pôžičiek a úverov, sa Sajjed Sábeq¹⁷ vyjadril v tom zmysle, že je možné poskytnúť pôžičku alebo úver, ale bez úročenia. Dokonca poskytnutie pôžičky alebo úveru patrí k chvályhodným správaniam, ktorými si ľudia navzájom pomáhajú. Požičať sa dá všetko, dokonca aj chlieb alebo cesto medzi susedmi. Pri bežných veciach, ktoré si ľudia často požičiavajú a vracajú, ako je jedlo alebo suroviny medzi susedmi, tam nevidí žiaden problém v tom, ak si ľudia vracajú aj viac, pretože tu ide zvyčajne o každodenné jednoduché záležitosti. Pri otázke, či môže ten, kto si požičal, vrátiť aj viac ako prevzal, odpovedal, že pokiaľ nejde o vopred dohodnuté navýšenie (úročenie) alebo o vec pri ktorej sa zvyknú u iných subjektov účtovať úroky, tak nie je nič zlé, ak ten, kto si požičal vráti to, čo si požičal a sám od seba pridá k tomu ešte niečo navyše. Napr. niekto si požičia auto v ktorom je v nádrži 20 litrov benzínu. Keď ho vracia, má ho vrátiť tak, aby bolo v nádrži 20 litrov benzínu, ak však sám od seba vráti auto s nádržou v ktorej je 30 litrov benzínu, to sa nepovažuje za ribá. Je to z dôvodu, že jednak to nebolo dohodnuté, takže je to ako dar a jednak nešlo o komoditu pri ktorej sa zvyknú úroky dojednávať (ako napr. pri peniazoch).

Pri otázke pôžičiek, Sejjed Sábeq ešte uviedol tri ďalšie pravidlá. Prvým je, že pokiaľ dlžník nepotrebuje požičanú vec, tak ju má vrátiť vlastníkovi bez meškania (pokiaľ nebolo dohodnuté medzi nimi niečo iné). Ďalej, k chvályhodným správaniam patrí, že ak dlžník z objektívnych dôvodov nevie dlh splatiť v dohodnutom čase, veriteľ mu poskytne dodatočný čas na jeho splatenie. Tretie pravidlo spočíva v tom, že ak bola

17 Al-sejjed Sábeq, Fiq Al-sunna, vydal Dár Al-fath, Egypt, prvé vydanie 2004, str. 934.

pôžička alebo úver poskytnuté do určitej doby, nesmie veriteľ upustiť od prijatia časti dlhu (odpustí časť dlhu) výmenou za to, že dlžník svoj dlh vráti skôr než bolo dohodnuté. To by mohlo vyvolať ribá, ale v opačnom poradí, totiž, že z pôžičky by mal úžitok dlžník na úkor veriteľa. Tým by sa porušila zásada, že z pôžičky alebo úveru nesmie vzniknúť žiaden úžitok (v podobe navýšenia).

Samozrejme všetky ustanovenia a pravidlá, ktoré Sejjed Sábeq uviedol boli ustanovené známymi učencami a právnymi školami a smermi islamského práva.

7. Novodobé bankové úroky.

Novodobým ekvivalentom slova „úrok“ v slovenskom jazyku je slovo „fáida“ v arabskom jazyku, t.j. slovom fáida sa v dnešnej dobe označujú aj bankové úroky. Slovo fáida znamená osoh, úžitok, prospech. Nazvať úroky týmto slovom bola možno snaha o to, aby sa nemiešalo pôvodné slovo ribá s niektorými typmi obchodov pri ktorých sa nezakazuje to, čo je pri ribá zakázané. Pod slovom fáida sa označujú aj novodobé úroky z bankových pôžičiek a iných finančných operácií.

Podľa výkladových slovníkov arabského jazyka je „fáida“ prospech, osoh alebo úžitok z poznania alebo majetku. Je to aj dobro, ktoré Boh dal človeku a z ktorého má človek prospech.

Z pohľadu vedy islamského práva, Dr. Al-amín¹⁸ uviedol, že „fáida je to, čo vzišlo nie priamo z peňazí, ale napr. z dedičstva alebo darovania, **alebo** (čo vzišlo) z vlastných peňazí z ktorých ešte nebola odvedená zakat, ako napr. keď niečo predáva niečo z vlastného majetku za viac, ako bola pôvodná nadobúdacia cena, **alebo** ak ide o vlnu, mlieko alebo plody paliem, ak boli pôvodne určené na vlastnú spotrebu; to

18 Dr. Hasan Abdullah Al-amín, Pravidlá moderných bankových operácií s úrokmi, vydalo: Islamská rozvojová banka, Islamský inštitút výskumu a tréningu, štvrté vydanie 2003, str. 25.

všetko je fáida. To znamená, že z hľadiska vedy islamského právo má pojem fáida užší význam, než je jeho lingvistický význam.“ Dr. Al-amín pokračuje: „Z bankového hľadiska je fáida zaplattená cena za použitie peňazí.“ To znamená, že slovo fáida v arabskom jazyku má viacero významov, podľa toho v akom kontexte ho používame. V novodobej terminológii, najmä terminológii spojenej s bankovníctvom, sa slovo fáida ustálilo hlavne ako ekvivalent slova úrok, t.j. úroky z bankových pôžičiek a úverov. Na uľahčenie orientácie v problematike bankových úrokov, budeme používať slovo fáida v zmysle zaužívanom v novodobej bankovej terminológii, ako úrok z poskytnutých pôžičiek a úverov.

Aký je rozdiel medzi ziskom a úrokom? Zisk učenci charakterizovali, ako „Zvýšená cena komodity pri jej predaji oproti jej pôvodnej (nadobúdacej) cene, vyjadrenej v zlate alebo striebre.“ To znamená, že zisk (ribh) je ten kladný rozdiel ceny veci oproti jej pôvodnej nadobúdacej cene pri veciach, ktoré boli pôvodne kúpené s úmyslom s nimi obchodovať. Ak ale takýto kladný rozdiel vznikol pri predaji veci, ktorá nebola kúpená s úmyslom s ňou obchodovať, potom sa tento kladný rozdiel nenazýva zisk (ribh), ale fáida (úžitok, navýšenie). Zisk z komodít určených na obchodovanie sa v určitých prípadoch označuje aj slovom ghilla. Uvedené rozlíšenie má svoj význam pri platení odvodu zakat. Ibn Qudáma Al-hanbali napísal v úvode svojho výkladu o platení odvodu zakat pri vzraste obchodného majetku (majetku určeného na obchodovanie): „Odvod zakat je povinne odvádzaný len pri spiacom majetku (ktorý sa nehýbe) .. k vzrastu pri obchodnej činnosti zväčša dochádza tak, že je majetok v neustálom pohybe a rastie. To znamená, že navýšenie, ktoré vzniká pri pohybu obchodného majetku v dôsledku predaja a kúpy predstavuje nesporne zisk.“

Dr. Al-amín konštatuje, že zisk je tým pádom u Ibnu Qudámu, podobne ako je aj u učencov Málikovskej právnej školy, to, čo vzniká v dôsledku obchodnej výmeny v ktorej sa peniaze menia na obchodné komodity. Tieto obchodné komodity sa potom predávajú za vyššiu cenu než za cenu za ktorú boli nadobudnuté. Toto navýšenie (kladný rozdiel) oproti pôvodnej cene sa nazýva v právnej vede islamského práva ako zisk (ribh).

Ďalší pojem o ktorom som sa už zmienil je ghilla. Tento pojem - ghilla z pohľadu vedy islamského práva znamená „To, čo vzišlo (vzrástlo) z komodít kúpených na obchodovanie, pred predajom týchto komodít. Je to napr. vlna, mlieko alebo datle palie kúpené na obchodovanie alebo akýkoľvek prírastok pôvodnej komodity (tzv. úžitok z týchto komodít). Je to napr. pôvodná komodita (malé jahňa alebo iné) kúpená za dvadsať a po jej dorastení predaná za päťdesiat.“ Tento prírastok (rozdiel) sa nenazýva ribh (zisk), ale sa nazýva ghilla.¹⁹ Na základe uvedeného dospel Dr. Al-amín k záveru, že dnešné bankové a iné úroky sa nezhodujú so žiadnym z nezakázaných spôsobov obchodovania. Dnešné úroky nie sú totožné ani so ziskom – ribh, ani s ghillou. Je tomu tak preto, že bankový úrok je „cena za použitie peňazí“, to znamená, že je to navýšenie pôvodnej sumy za požičanie peňazí na určitú dobu, čo predstavuje podmienené navýšenie pôžičky pri jej poskytovaní, ktoré je totožné s jednou z foriem pôžičiek s ribá, ktorá bola známa v predislamskej dobe (žáhiliya) a ktorá bola zakázaná vo viacerých znameniach Koránu.

19 Dr. Hasan Abdullah Al-amín, Pravidlá moderných bankových operácii s úrokmi, vydalo: Islamská rozvojová banka, Islamský inštitút výskumu a tréningu, štvrté vydanie 2003, str. 26.

V súvislosti s prípustnosťou úrokov, Dr. Al-amín²⁰ uvádza, že dokonca aj na Západe boli úroky v minulosti zakázané a považovali sa za úžeru, kým neprišla ekonomická potreba úročenia na získanie kapitálu, na základe čoho sa odčlenili úroky od úžery a úžera ostala už len v podobe veľmi vysokých úrokov, ktoré sú nad prípustnou mierou určenou zákonom alebo zaužívanou zvyklosťou. Citujúc Dr. Isaa Abdoa, ktorý citoval lorda Kitera, Dr. Al-amín uviedol, že „V momente, keď bude k dispozícii kapitál na jeho použitie, ktorý by bol uložený vo forme súkromných alebo spoločných úspor, tak úroková miera prirodzene klesne na nulu a neostane možnosť, aby investor, ktorý nič nerobí a žije na úkor spoločnosti, aj naďalej žil z úrokov alebo dokonca úžery.“ Z uvedeného je úplne jasné, pokračuje Dr. Al-amín, že bankové úroky sú určitým druhom ribá z pôžičiek, ktorý vzniká pri pôžičkách s navýšením požičanej sumy v základe zmluvy o pôžičke na ktorom sa zmluvné strany dohodli od samého začiatku. V tomto prípade ide o zakázanú vec, pretože predstavuje formu ribá známej v predislamskej dobe (žáhilija), ktorú Korán odsúdil a zakázal.

20 Dr. Hasan Abdullah Al-amín, Pravidlá moderných bankových operácií s úrokmi, vydalo: Islamská rozvojová banka, Islamský inštitút výskumu a tréningu, štvrté vydanie 2003, str. 28.

8. Novodobá polemika o úrokoch, najmä tých bankových.

V posledné desaťročia sa zintenzívnila polemika o tom, či sú bankové úroky z pohľadu islamského náboženstva zakázané alebo možno ich povoliť. V predchádzajúcom výklade sme si rozobrali celú tému úrokov, základ a charakter ich zakázania spolu s argumentmi, ktoré sa toho týkajú. Nakoľko ale predpokladám, že sa čitateľ v budúcnosti stretne s niektorými novodobými polemikami o tejto otázke, uvediem hlavné argumenty, ktoré niektorí vedci z odboru islamských vied uvádzajú v súvislosti s argumentáciou v prospech povolenia úrokov. Okrem toho, že sa s nimi oboznámia hlavne muslimovia, sú podľa mňa aj zaujímavou právno-teoretickou otázkou.

Argumenty tých vedcov z odboru islamských vied, ktorí povolili úroky pri pôžičkách, spočívajú v nasledujúcom:

1. Peňažné prostriedky, ktoré banky ukladajú na účtoch klientov alebo ktoré požičiavajú tým, ktorí si berú pôžičky (ako som už uviedol pod slovom pôžička tu myslím aj úver) nie sú v skutočnosti pôžičky, pretože ich splatnosť je odložená a odklad splatnosti, ako jedna z podmienok pôžičky, nie je prípustný u šafiiovskej právnej školy. To je napr. argument Dr. Safijjiddína.

2. Takéto peňažné prostriedky (pôžička s úrokom) sa pridružujú pod druh zmluvy známej ako Aqd Al-silim. Aqd Al-silim možno stručne opísať tým, že ide o kúpu určitej komodity, ktorej druh a množstvo sú dohodnuté s odložením doby prevzatia kúpenej komodity. To znamená, že kupujúci si napr. v letnom období kúpi 400 kíl skorých jablák od poľnohospodára, ktorý ich má už zasadené, za dohodnutú cenu, cenu mu vyplatí pri uzatvorení zmluvy, ale jablká si prevezme až v čase ich dozretia, t.j. musí byť presne určené o aký druh ide, kúpna cena, množstvo, kvalita, čas prevzatia. Tento druh zmlúv má viaceré prvky kúpnej zmluvy, ale napriek tomu je určený ako samostatný druh zmlúv, hlavne z dôvodu uhradenia kúpnej ceny za tovar, ktorý kupujúci ešte neprevzal. Tento druh zmlúv sa pripustil berúc do úvahy potreby ľudí pri vykonávaní rôznych druhov činností. Ohľadom podmienok, kedy sa zmluva považuje za zmluvu Al-salim existujú určité rozdiely medzi jednotlivými právnymi školami. Na tomto mieste je pre nás podstatné, že šafiiovská právna škola hovorí, že je prípustné pri zmluve Al-silim odklad prevzatia kúpeného tovaru.

3. Otázka ribá sa tohto typu zmlúv (Aqd Al-silim) netýka, pretože ribá sa týka len majetkov, ktoré boli presne určené (zlato, striebro, pšenica, jačmeň, atď.) Papierové peniaze nespádajú medzi uvedené druhy majetkov u ktorých sa ribá zakázalo, preto bankové úroky nie sú ribá, čo znamená, že aj úročenie je preto dovolené. To v dôsledku vedie týchto vedcov k vyjadreniu stanoviska, že novodobé bankové pôžičky sa

neradia pod zmluvy o pôžičku, ale pod Aqd Al-silim, ktorý pripúšťa kúpu budúcej veci za vopred dohodnutú cenu.²¹

Uvedení vedci z odboru islamských vied, v snahe nájsť teoretické východiská na povolenie novodobých bankových úrokov z pôžičiek, postupovali nasledujúco:

1. Pri poskytovaní pôžičky (uzatváraní zmluvy o pôžičke) sa dohoda o určení doby splatnosti nepripúšťa u šafiiovskej právnej školy. Z toho vyvodili, že ak je dohodnutá určitá doba splatnosti, nejde už o zmluvu o pôžičke, ale o iný typ zmluvy,
2. Sústredili sa na ohraničenie otázky zákazu ribá na konkrétne komodity, ktoré výroky proroka Muhammada uvádzajú, t.j. na ribá Al-fadl,
3. Považovali novodobé papierové peniaze za druh, ktorý nespadá pod uvedené konkrétne druhy u ktorých je nebezpečenstvo výskytu ribá,
4. Pridružili novodobé bankové pôžičky pod typ zmluvy zvaný Aqd Al-silim, ktorý umožňuje kúpu budúcej druhovo určenej veci so splatením kúpnej ceny pri uzatvorení zmluvy a prevzatie kúpenej veci v budúcnosti. To znamená, že považujú poskytnutú pôžičku za kúpu budúcej veci s vopred dohodnutou cenou a časom odovzdania kúpenej veci.

Na uvedenú argumentáciu Dr. Al-amín reagoval, že diskusia medzi učencami sa v minulosti sústredila na otázku, či je dohodnutá doba splatnosti dlhu z pôžičky záväzná alebo nie, t.j. či je veriteľ povinný sa držať tejto doby alebo môže od

21 Dr. Hasan Abdullah Al-amín, Pravidlá moderných bankových operácií s úrokmi, vydalo: Islamská rozvojová banka, Islamský inštitút výskumu a tréningu, štvrté vydanie 2003, str. 31.

dlžníka žiadať splatiť dlh ešte pred touto lehotou splatnosti. Neriešili otázku, či je v zmluve o pôžičke povolené dohodnúť dobu splatnosti alebo nie, ale len to, či v prípade, ak bola dohodnutá, je ňou veriteľ viazaný a môže žiadať splatenie dlhu len v dohodnutý čas (nie skôr). Ako Dr. Al-amín uvádza, všetky právne školy (vrátane Šafiiovskej) s výnimkou Malikovskej právnej školy, sa vyjadrili, že keďže ide o pôžičku, ktorú veriteľ poskytuje z dobrosrdečnosti, tak je veriteľ oprávnený požiadať o jej splatenie kedykoľvek (napriek tomu, že bolo dohodnuté jej splatenie v určitom čase). Jedine Málikovská právna škola zastala stanovisko, že je potrebné dodržať dohodnutý termín splatenia, pretože jeho nedodržanie by mohlo predstavovať škodu pre dlžníka, ak by mal vrátiť požičané peniaze pred časom ich splatnosti. Okrem toho, pri bankových pôžičkách, nie je možné zmluvu Al-silim, ako špecifický druh zmlúv, uzatvoriť ak sa poskytujú (požičiavajú) peniaze a peniaze sa aj vracajú, t.j. peniaze za peniaze. Pretože v takomto prípade (požičanie peňazí a vrátenie peňazí) ide už o jasnú pôžičku a nie o zmluvu Al-silim (kúpu budúcej veci). To je dôvod, prečo nie je možné na súčasné úrokové pôžičky použiť úpravu zmluvy Al-silim a na jej základe povoliť bankové pôžičky s úrokmi.

Keď už rozoberáme otázku bankových úrokov, skúsme si povedať, ktoré druhy bankových služieb a operácii sa pod ribá zaradujú.

Dr. Al-amín²² uvádza, že čo sa týka bankových služieb je možné ich rozdeliť na bežné bankové služby a na úverové služby. Vo vzťahu k bežným službám, ako je vedenie

22 Dr. Hasan Abdullah Al-amín, Pravidlá moderných bankových operácii s úrokmi, vydalo: Islamská rozvojová banka, Islamský inštitút výskumu a tréningu, štvrté vydanie 2003, str. 35.

neviazaných bežných účtov, úschova cenných papierov, predaj cenných papierov, vydávanie záručných listov, kúpa a predaj cudzej meny a pod., to všetko sú služby pri ktorých zvyčajne banka berie odplatu a ak ich aj poskytuje zdarma, tak výmenou za to, že klient využíva jej služby a banka zarába na nich iným spôsobom. Preto pri týchto druhoch bankových služieb nie je možné hovoriť o ribá.

Úverové bankové služby sú ten problematický druh bankových služieb. Ide tu hlavne o úroky platené bankou za viazané účty na ktorých sú finančné prostriedky klienta viazané na určitú dobu za úroky. Sem patria aj pôžičky a úvery, ktoré banka poskytuje klientom za úroky. Taktiež sem patria aj iné bankové služby, kde je jasný vzťah založený na tom, že banka poskytne určitú službu a za túto službu si účtuje úroky.

V spojitosti s naším výkladom, existuje jedno dôležité rozhodnutie, ktoré bolo vydané Medzinárodnou akadémiou islamského fiqhu, ktorá bola založená Organizáciou islamskej spolupráce so sídlom v Saudskej Arábii. Toto rozhodnutie bolo prijaté pod číslom 10 (10/2) o bankových operáciách s úrokmi a ustanovenia o obchodných operáciách s islamskými bankami. V Rozhodnutí sa píše:

Plénium Medzinárodnej akademie islamského fiqhu, ktorá bola založená Organizáciou islamskej spolupráce na svojom druhom zasadnutí, ktoré sa konalo v Džidde od 10-16 dňa mesiaca Rabí Al-achar roku 1406 hižri, ktorý sa zhoduje s dátumom 22-28. decembra 1985, potom, ako mu boli predložené rôzne štúdiá o moderných bankových operáciách, po dôkladnom zvážení toho, čo mu bolo predložené a rozvinutí intenzívnej diskusie, sa ukázali zlé dôsledky týchto bankových operácií na svetovú ekonomiku a na jej stabilitu, zvlášť v krajinách tretieho sveta.

Po zvážení toho, aké jasné ničivé následky tento systém priniesol v dôsledku jeho odvrátenia sa od knihy božej o zákazy ribá čiastočne a celkovo, vyzývame, aby (moderné bankové operácie) to zanechali (tento systém s ribá) a aby sa obmedzili len na vrátenie pôvodného kapitálu poskytovaných pôžičiek bez navýšenia alebo ubratia, či už (ubratia) väčšieho alebo menšieho. Na základe varovania o ničivej vojenskej reakcie od Boha a jeho posla pre tých, ktorí ribá praktizujú²³, rozhodlo (plénium) nasledujúce:

1. Každé navýšenie alebo úrok na požičanú sumu pôžičky, výmenou za odloženie splatnosti pôžičky, ktorá je už splatná a dlžník ju nevedel splatiť alebo každé navýšenie alebo úrok na požičanú sumu pôžičky od jej uzatvorenia, obe tieto formy sa považujú za ribá a sú zakázané právnymi ustanoveniami;
 2. Náhrada, ktorá zabezpečí tok financií a pomoc na obchodnú činnosť, ktorá je v súlade s tým s čím islam súhlasí, predstavuje tie vzťahy, ktoré sú založené na zákonných ustanoveniach šarii;
 3. Akadémie sa rozhodla vyzvať vlády islamských štátov na podporovanie bánk, ktoré vyvíjajú činnosť v súlade s islamskou šariou a vytvoriť podmienky na ich zakladanie v každej islamskej krajine, aby pokryli potreby muslimov, aby muslim nežil v protiklade medzi realitou a tým, čo od neho požaduje jeho presvedčenie. Boh pritom lepšie vie (čo je správne).²⁴
- Koniec citácie*

23 Tu sa myslí odkaz na znamenie Koránu K 2, Z 279, ktoré varovalo veriacich pred tým pokračovať v používaní ribá.

24 Vyhlásenie je uverejnené na web stránka akadémie islamského fiqhu: <https://www.iifa-aifi.org/ar/1598.html>.

Medzi ďalšie stanoviská vedcov z odboru islamských vied argumentujúce v prospech toho, že novodobé bankové úroky z pôžičiek nepredstavujú pôžičky s ribá, si ešte uvedieme nasledujúce stanoviská.

1. Šejch Abdulazíz Žaviš uviedol, že „Ribá, ktorý bol známy v predislamskom období bol ribá spojený so znásobovaním pôvodnej sumy pôžičky. Ribá v ktorom sa neznásobuje pôvodná suma pôžičky nebol zakázaný v Knihe (Koráne). To znamená, že pôžička, ak je s malým úrokom, tak nejde o ribá.“²⁵ Dr. Hattáb toto stanovisko vyvrátil argumentom, že znamenie Koránu druhej kapitoly č. 279 hovorí „... Ak by ste však pokánie učinili, tak vám ostanú vaše pôvodné majetky ..“ z čoho vyplýva, že či už väčšie alebo menšie navýšenie nie je prípustné.

2. Šejch Muhammad Rašíd Rida uviedol, že „Ribá predstavuje navýšenie, ktoré môže nastať pri splatnosti pôžičky, ako keď niekto povie: splatíš dlh alebo navýšiš. Ale navýšenie, ktoré bolo dohodnuté od začiatku, to nie je ribá.“ Dr. Hattáb toto stanovisko vyvrátil argumentom, že akékoľvek navýšenie nad pôvodnú sumu pôžičky nie je povolené. Je jedno pritom, či to bolo dohodnuté na začiatku alebo dodatočne pri nemožnosti splatenia.

3. Šejch Abdulžalil Ísa argumentoval v prospech povolenia úrokov tým, že je tu všeobecná potreba uľahčiť ľuďom ich život aj vzhľadom k tomu, že sa zmenili podmienky života a je tu preto daná potreba ich (úrokov) povolenia. Argumentoval tým, že ak je niečo zakázané a tento zákaz sa prieči so všeobecným

25 Dr. Kamal Tawfiq Hattáb, Ribá a úroky v ponímaní fiqhu a ekonomiky, štúdia uverejnená na web stránke Inštitútu štúdií islamského zákonodarstva a mravov, 2020, str. 7. <https://www.cilecenter.org/ar/resources/articles-essays/alrba-walfaydt-by-n-alfqh-walaqtsad>

záujmom a potrebou, tak sa to povolí aj keď je to pôvodne zakázané. Dr. Hattáb toto stanovisko vyvrátil argumentom, že potreba k úročeniu pôžičiek nie je potreba celej spoločnosti, ale je to potreba niektorých jednotlivcov, preto celá spoločnosť a celý systém ako taký nemá naliehavú potrebu zavádzať úrokovanie pôžičiek. Ak by sa takýto argument pripustil, potom by bol prípustný aj argument, že „trochu opojných nápojov (ako je víno) pomáha srdcu.“ a tým by sa povolilo pitie opojných nápojov.

4. Marúf Al-dawálibi uviedol, že obchodné spoločnosti v súčasnej dobe sú už modernejšie a pôžičky a úvery sú už na účely výroby a nie spotrebné pôžičky a úvery, preto nevidí žiaden problém v tom, aby boli pôžičky a úvery s výrobným zámerom (zámerom ich použitia vo výrobnom procese) poskytované s určeným úrokom. Dr. Hattáb to vyvrátil argumentom, že výrobné pôžičky (na účely ich použitia vo výrobnom procese) boli známe aj v predislamskej dobe a ľudia si vtedy požičiavali peniaze, aby sa zúčastnili na obchodných karavánach, ktoré kmeň Qurejš vypravoval a zisky z týchto karaván im potom prichádzali v podobe omnoho väčších ziskov než tie, ktoré platili ako ribá (väčšie, ako úroky, ktoré platili za poskytnuté pôžičky). Takže aj vtedy išlo o obchodné pôžičky na základe ktorých sa vytvárali hodnoty a nie je to nič nové.

9. Niektoré fatwi a právne stanoviská súvisiace s pôžičkami a úvermi mimo islamských krajín.

Dostávame sa do ďalšej oblasti úpravy, ktorá sa odčlenila od celkovej úpravy ohľadom ribá. Ide o otázku, akú právnu úpravu použiť v krajinách, kde sa právo neriadi vo svojom základe islamským právom a kde nie sú iné možnosti získania pôžičiek než s platením úrokov. Vo svojej štúdii, Dr. Kamal Tawfiq Hattáb²⁶, uvádza niekoľko známejších fatwiev a právnych názorov²⁷ spojených s otázkou úrokov. Tieto fatwi sú ale určené pre muslimov žijúcich mimo islamských krajín, t.j. v krajinách, kde nie je predpoklad, že by zákonodarca zohľadňoval požiadavky života muslimov, ktoré sú určené ich náboženstvom. Pre tieto krajiny sa v posledné desaťročia razia trochu iné fatwi nábožensko-právnych autorít, ktoré zohľadňujú podmienky v ktorých muslimovia žijú, kde nie sú vo vzťahu k jednotlivcom úplne dostupné podmienky na celkové

26 Dr. Kamal Tawfiq Hattáb, Ribá a úroky v ponímaní fiqhu a ekonomiky, štúdia uverejnená na web stránke Inštitútu štúdií islamského zákonodarstva a mravov, 2020, str. 13. <https://www.cilecenter.org/ar/resources/articles-essays/alrba-walfaydt-byn-alfqh-walaqtsad>

27 K otázke fatwiev odkazujem na moju publikáciu: Abdulwahab Al-Sbenaty, Fatwa a právne stanoviská, vydal: JUDr. Abdulwahab Al-Sbenaty, 2021. Publikácia je voľne dostupná v elektronickej podobe na stránke autora www.koran.sk

dodržiavanie islamského náboženstva. Celkovou otázkou vytvorených možností na praktizovanie svojho náboženstva mimo islamských krajín, sa tu nebudem zaoberať, i keď pôžičky s úrokom predstavuje súčasť tejto otázky.

S otázkou bezúročných pôžičiek a pôžičiek s úrokom, je priamo späté islamské bankovníctvo, ako forma bánk rešpektujúca zásady islamského náboženstva a islamského práva. V tomto smere sa môžeme stretnúť v niektorých islamských krajinách len s formou islamského bankovníctva, v iných ale existujú obe formy, t.j. islamské bankovníctvo a klasického bankovníctva, ktorého základné služby sú postavené na poskytovaní úročených pôžičiek a úverov. Mimo islamských krajín, až na výnimky, sa s islamskými bankami nestretávame. Preto sa aj právne stanoviská vedcov z odboru islamských vied v otázke toho, či si muslim žijúci mimo islamských krajín môže vziať pôžičku s úrokom, odchyľujú od stanovísk, ktoré vydali vo vzťahu k muslimom žijúcim v islamských krajinách. Dr. Hattáb niektoré takéto stanoviská uviedol a časť z nich si uvedieme aj v nasledujúcom výklade.

1. Generálny inštitút pre fatwi v Kuvajte uviedol: Podmienky a nejasnosti, ktoré obklopujú túto otázku, ktorú riešia muslimovia nachádzajúci sa v tých krajinách (v krajinách západnej Európy a Severnej Ameriky) a za neprítomnosti zákonných (v zmysle islamských zákonov) náhradných riešení v podobe finančnej inštitúcie, ktorá by predávala na splátky (tovary a služby bez úročenia), vyvoláva stav nutnosti. Tento stav je to, čo učenci nazývajú „Všeobecná potreba, ktorá je nevyhnutná“. Preto komisia zastáva názor, že je možné v takejto situácii, aby si niekto kúpil dom/byt v Amerike s použitím úveru z banky, ktorý je úročený úrokom. Ide o všeobecnú potrebu,

ktorá sa stala nevyhnutnosťou; to platí dovtedy, kým sa nenájde zákonná náhrada.“

2. Fatwa šejcha Mustafu Al-zarqu, ktorý uviedol: .. Potom ako som to zvážil a vrátil sa k prameňom, zistil som, že právna škola imáma Abú Hanífu a jeho spoločníka imáma Muhammada Bina Al-hasana, v otázke, keď muslim vstúpi do oblasti vojny (oblasť mieru a oblasť vojny je niekdajšie staré označenie rozlišujúce medzi oblasťami, ktoré patrili pod kalifát a tie, ktoré nepatrili a z ktorých číhalo nebezpečenstvo vojny), t.j. do iných než islamských krajín, na základe zaručenia bezpečnosti z ich strany, určuje aj možnosť požičovať si na základe navýšenia s ribá pre muslima, ktorý tam žije, aby si kúpil obydlie v ktorom bude bývať, ak je realita taká, ako je uvedené vo vyobrazenej situácii.

3. Fatwa šejcha Al-qardaviho, ktorý súhlasil s fatwou šejcha Al-zarqu a dodal: „Pred štvrt storočím som s ním (so šejchom Al-zarqa) jednoznačne nesúhlasil, dokonca som bol jeden z jeho najväčších odporcov v tejto otázke. Ostal som tak skoro dvadsať rokov, počas ktorých som vydával fatwi o tom, že takéto niečo je zakázané .. Nie je ale nič na tom, ak islamský učenec zmení svoj právny názor .. a hovorím pritom: Možno človek už keď sa dostane do pokročilejšieho veku, má sklony viac sa zľutovať nad tými, ktorých Boh stvoril a snahu o uľahčenie ich záležitostí .. alebo je možné, že po dozretí sa stáva človek viac odvážny sa stotožniť s úľavami a uľahčeniami a verejne ich obhajovať, bez toho, aby sa obával následkov, keďže je už blízko k tomu sa stretnúť s Bohom. Ktorýkoľvek dôvod by to bol, je to názor o ktorom som presvedčený a ku ktorému dospelo moje bádanie. Muslimský učenec nemá možnosť nedodržať pravidlá čestného nakladania s poznaním, ktoré mu bolo zverené a nemá možnosť vydávať pre ľudí právne

stanoviská - fatwi v rozpore s tým, o čom je presvedčený. Naopak z pohľadu zákonodarstva (tašrí) sa od neho žiada, aby to neskryl pred ľuďmi, inak by sa dopustil hriechu, zvlášť, ak by v tom bolo uľahčenie pre nich a sňatie ťažkostí z nich.“

4. Fatwa Európskeho koncilu pre právne stanoviská (pre fatwi). Ten vydal spoločnú fatwu na svojom štvrtom zasadnutí v meste Dublin v Írsku v roku 1999, ktorej text znel: Koncil sa zaoberal touto otázkou, následkom ktorej sa nešťastie rozšírilo v Európe a vo všetkých západných krajinách. Ide o otázku obydľí, ktoré sú kupované za pôžičky/úvery získané od klasických bánk .. Koncilu boli predložené viaceré štúdiá ohľadom tejto záležitosti, kde niektoré boli za a niektoré proti .. nakoniec, ale dospel väčšinovým rozhodnutím svojich členov k tomu, že .. vyzýva všetky islamské zoskupenia v Európe, aby rokovali s klasickými európskymi bankami, aby sa táto obchodná forma zmenila na koncepciu prijateľnú z pohľadu zákonných ustanovení (islamu), ako je napr. „predaj na splátky“ v ktorom sa navýši cena výmenou za predĺženie splatnosti .. Ak by nebolo ani toto ani tamto momentálne možné, tak koncil na základe dôkazov, pravidiel a zákonných ustanovení, nevidí problém v tom používať tento prostriedok, ktorý predstavuje pôžičku s ribá na kúpu domu ktorý muslim potrebuje na vlastné bývanie a bývanie svojej rodiny. Podmienkou je, že nemá ďalší dom, ktorý by mu postačil, že to bude jeho hlavné obydlie a že nemá navyše dostatok finančných prostriedkov, ktoré by mu umožnili si ho kúpiť iným spôsobom.“

5. Fatwa Združenia učencov šarii v Severnej Amerike. Konferencia Združenia učencov šarii v Severnej Amerike vydala v roku 1999 vyhlásenie v ktorom sa uvádza: Účastníci konferencie sa zaoberali problémom, ktorému čelia tí, ktorí v Amerike žijú na získanie domu na bývanie vo svetle

zaužívaných možností, ktorými sú nájom alebo nadobudnutie vlastníctva použitím pôžičiek/úverov a dospeli k .. ak by neexistovali žiadne zákonné náhrady (podľa islamských zákonov) a muslim by chcel nadobudnúť do svojho vlastníctva dom prostredníctvom možností ponúkaných bankami, tak väčšia časť účastníkov sa priklonila k možnosti (povoleniu) nadobudnutia obydlia s využitím možností ponúkaných bankami (úver na nehnuteľnosť) z dôvodu potreby, ktorá je na úrovni nutnosti. To znamená, že musia byť splnené obe podmienky, že muslim býva mimo islamských krajín a že má potrebu, ktorú majú všeobecne tí, ktorí bývajú mimo islamských krajín. Je to preto (právny názor, ktorý to povoľuje), aby sa odvrátila možná spoločenská, ekonomická, mravná a náboženská skaza a na dosiahnutie záujmov, ktoré si vyžadujú zachovanie náboženstva a islamskej osobnosti; s podmienkou, že sa to obmedzí (takéto pôžičky a úvery) na dom na bývanie, ktorý potrebuje a nie na obchodovanie alebo investovanie.

Dr. Hattáb²⁸ okrem uvedenia stanovísk tých, ktorí sa priklonili k povoleniu pôžičiek/úverov s ribá, uviedol aj ich argumenty o ktoré sa opierali. Uvedieme si ich len v stručnosti, keďže sa zväčša zhodujú s dôvodmi, ktoré som už uviedol v predchádzajúcom výklade. Hlavné argumenty sú

1. Zákonné pravidla (islamského práva), ktoré hovoria, že a) ťažkosť si vyžaduje úľavu, b) nutnosť povolí aj zákazy, c) potreba sa považuje za nutnosť vo všeobecnej aj konkrétnej rovine. Učenci v minulosti vychádzali pri týchto zákonných

28 Dr. Kamal Tawfiq Hattáb, Ribá a úroky v ponímaní fiqhu a ekonomiky, štúdia uverejnená na web stránke Inštitútu štúdií islamského zákonodarstva a mravov, 2020, str. 15. <https://www.cilecenter.org/ar/resources/articles-essays/alrba-walfaydt-byn-alfqh-walaqtsad>

pravidlách zo znamenia č. 78, kapitoly č. 22 Koránu, ktoré hovorí: „A snažte sa pre Boha s úsilím, akého je táto snaha hodná. On si vás vybral a **neučinil vám v náboženstve žiadnu úzkosť**‘. Je to cesta vášho otca Abraháma. On vás nazval muslimami už predtým. O tomto bude svedčiť posol vo vzťahu k vám a vy budete svedčiť vo vzťahu k ľuďom. Konajte preto modlitbu a dávajte zakat a chráňte sami seba držaním sa Boha, On je vašim ochrancom. On je veru najlepším ochrancom a je tým najlepším, kto pomôže a podporí.“²⁹ Práve veta „neučinil vám v náboženstve žiadnu úzkosť“ je ten argument a to pravidlo, ktorým uvedení učenci argumentovali, pretože zabezpečenie obydlija považovali za existenčnú záležitosť. Avšak ohľadom toho, čo možno považovať za existenčné a teda aj vo vzťahu k čomu je možné pripustiť výnimky, sa v minulosti učenci úplne nezhodli. Jedna časť za existenčné považovala to, čo je potrebné na prežitie, resp. bez ktorého by človek zomrel. Tí použili zužujúci výklad. Patril k nim napr. učenec Al-sajúti. Ďalšia časť ale použila rozširujúci výklad a povedala, že existenčné je to minimum, ktoré potrebuje muslim na riadny život, teda to minimum bez ktorého by bol muslim oslabený, vyčerpaný a obmedzilo by to jeho produktivitu. Ako Dr. Hattáb píše, Ibn Tejmija vo svojej knihe Al-fatawi uviedol, že šaría je vybudovaná na tom, že ak je niečo zakázané, pretože to je zlé, ale tento zákaz je v kolízii s úžitkom, ktorého prínos je väčší než škoda odvrátená zákazom, potom sa to, čo je zakázané, povoľuje.

29 Preklad Koránu do slovenského jazyka, preložil: Abdulwahab Al-Sbenaty, vydal: LEVANT consulting, s.r.o., tretie vydanie 2015.

2. Pravidlá ohľadom ribá sa neuplatňujú mimo islamských krajín. O tomto pravidle tiež existujú viaceré právne stanoviská. Možno ich zhrnúť do dvoch základných stanovísk:

2.1. Prvé hovorí, že je možné použiť ribá pri vzťahu muslima s nemuslimom. Mežd Al-dín Ibn Tejmíja v tomto smere povedal: „Ribá je zakázané v oblasti islamu aj v oblasti mimo nej, okrem medzi muslimom a nemuslimom medzi ktorými neexistuje záväzok bezpečnosti.“ Inak povedané, ribá je zakázaný okrem v oblastiach a krajinách s ktorými muslimovia nemajú uzatvorené na všeobecnej alebo individuálnej úrovni záväzok vzájomnej bezpečnosti a neútočenia.

2.2. Druhé hovorí, že ribá je všeobecne zakázaný, či je to v oblasti islamu alebo mimo neho, bez výnimiek. Toto stanovisko vyjadrila Šafiiiovská a Hanbalovská právna škola a traduje sa, že aj Málek sa k tomu priklonil.

Nazih Hammád sa priklonil k prvého stanovisku s odôvodnením, že ak prebieha vojenský konflikt medzi islamskou krajinou a neislamskou krajinou, medzi ktorými nie je záväzok zaručenia bezpečnosti, tak býva pravidlom, že každá strana si berie majetok tej druhej akýmkoľvek spôsobom, ktorý by inak nebol prípustný (napr. zmocniť sa majetku toho druhého po jeho prehre v boji), a teda ani jedna strana nemôže ručiť druhej za jej majetok v prípade, ak by došlo k jeho zničeniu. Preto sa mu javí, že ak by si muslim vzal jeho majetok s jeho súhlasom aj s použitím ribá, je to prípustné. Avšak dodal, že dnes už sa nedelí svet na oblasť islamu a oblasť mimo nej, ako tomu bolo v minulosti, preto všetko spadá do oblasti mieru, čo znamená, že nie je prípustné použiť ribá v žiadnom prípade kdekoľvek a bez ohľadu na to, kto takúto pôžičku/úver uzatvára s ribá. Al-qardávi tento záver Naziha Hammáda komentoval tak,

že je možné, že bol pod vplyvom životných podmienok existujúcich v Kanade, kde muslimovia majú zaručenú bezpečnosť, ako všetci ostatní, ktorí tam žijú a netrpia nedostatkom (sú finančne zabezpečení).

Je evidentné, že otázka povolenia alebo nepovolenia pôžičiek a úverov s úrokom pre muslimov, je otázka, ktorá nie je rozhodnutá medzi učencami. Známi učenci sú na jednej aj na druhej strane a každá strana má svoje argumenty. Dr. Hattáb na záver svojej štúdie uviedol svoj osobný názor, že tí, ktorí nepripúšťajú ribá majú silné argument, ale nie natoľko jednoznačné, že by dokázali s úplnou istotou vyvrátiť argumenty tých, ktorí ho pripúšťajú. Preto sa prikláňa k povoleniu pôžičiek/úverov aj s ribá, ale za podmienok, ktoré tomu boli určené a len v individuálnych prípadoch. Odôvodnil svoj záver tým, že povolením pôžičiek/úverov s úrokmi prispieva k tomu, aby 1. mali muslimovia žijúci mimo islamských krajín svoje obydlie, kde budú žiť v pokoji a bude im zabezpečovať ich náboženské a spoločenské potreby, 2. boli muslimovia chránení pred ponižovaním, aby neboli bez miesta na bývanie v iných než v ich pôvodných krajinách, aby sa zdvihla ich životná úroveň a aby patrili medzi produktívne prvky v spoločnostiach v ktorých žijú, 3. aby neboli muslimovia v uvedených krajinách vystavovaní ekonomickým tlakom, a teda mohli si ľahšie udržiavať svoje náboženstvo.

Dr. Hattáb ukončil svoju štúdiu záverom v ktorom uviedol:

1. Ribá o ktorom je jednoznačná zhoda o jeho zákaze predstavuje podmienené navýšenie, ktoré veriteľ dostáva od dlžníka za odklad splatenia dlhu. To isté platí aj vo vzťahu k

šiestim druhom majetkov a komodít, pokiaľ sa predávajú a kupujú tie isté druhy alebo s odkladom prevzatia,

2. Ribá a úroky vyjadrujú cenu za použitie platidiel v ekonomickom ponímaní, preto nie je medzi nimi (z pojmového hľadiska) žiaden rozdiel z pohľadu dnešných zákonov,

3. Najvýznamnejšia príčina zákazu úrokov alebo ribá pri pôžičkách a predajoch, je eliminovať tú kategóriu ľudí, ktorá je pasívna a parazituje na ostatných, ale zároveň podporiť tú kategóriu ľudí, ktorá je aktívna a zúčastňuje sa na výrobnom procese. Eliminácia prvej kategórie znamená, že ľudia sa budú venovať práci a výrobe a ekonomika začne rásť, čo bude viesť k pokroku a blahobytu,

4. Vo svetle ťažkých podmienok v ktorých niektorí muslimovia žijú v cudzích krajinách, vydali niektorí známi učenci fatwi, ktoré povoľujú týmto muslimom si kúpiť obydlia aj prostredníctvom pôžičiek/úverov s ribá. Niektorí dokonca vydali fatwi v ktorých uviedli, že je možné si cez takéto pôžičky a úvery financovať štúdium. Avšak tieto fatwi nie je možné zovšeobecniť tak, že sa budú vzťahovať na všetkých. Nie sú to ani fatwi s nekonečnou platnosťou. Sú to dočasné fatwi určené pre individuálne prípady, ktoré sú viazané na určité okolnosti a potreby. V prípade, ak sa takéto okolnosti zmenia a zmenia sa aj podmienky na ktoré sa vzťahovali, má sa okamžite zastaviť používanie týchto fatwiev.

10. Islamské bankovníctvo.

10.1. Majetky a vzťah človeka k nim.

Islamské náboženstvo vníma tento terajší život, ako dočasný, ako etapu, ktorú musí človek absolvovať od svojho narodenia do svojej smrti a prechodu do ďalšieho trvalého života, kde mnohé fyzické zákony, ktoré v tomto živote platia, budú iné.³⁰ Úžitky tohto života, vrátane rôzneho druhu majetku, prinášajú človeku určitý pôžitok z tohto terajšieho života a uľahčujú mu život v ňom. To je aj základná úloha majetku v tomto živote.

Júsuf Kamal Muhammad³¹ napísal, že človek bol stvorený s vrodenným inštinktom lásky k majetkom. To nie je žiadna hanba ani hriech, pokiaľ takéto majetky bude používať v súlade so zásadami, ktoré Boh určil a pre spokojnosť Boha. Preto je vytváranie úspor niečo dobré, avšak hromadenie majetkov už niečo neželané. Úplného vzdania sa majetku tiež

30 K otázke pohľadu islamského náboženstva na terajší život, odkazujem čitateľov na moje publikácie, najmä na publikáciu Islam-podstata náboženstva, Islam – viera a náboženstvo, Život a smrť, posledné dni človeka v tomto živote a proces pochovávaní, Život po smrti. Všetky publikácie sú na stiahnutie bezplatne v elektronickej forme na mojej stránke www.koran.sk

31 Júsuf Kamal Muhammad, Islamské bankovníctvo, menová politika, druhé vydanie 1996 – 1416 hižri, vydal Dár Al-vafá, Al-mansúra, Egypt, str. 68.

nepatrí k želaným správaniam s ohľadom na povinnosti, ktoré má človek voči sebe, príp. aj voči ďalším osobám. Za života proroka Muhammada, chcel Saed Bin Ebí Vaqqás podarovať celý svoj majetok na charitu. Prorok mu ale povedal, aby daroval „tretinu a tretina je pritom veľa. Ak zanecháš dedičov, ktorí budú po tebe dedit' bohatých, je to lepšie než aby si ich zanechal (chudobných) ako bremeno tak, že budú chodiť medzi ľuďmi a žiadať ich o pomoc.“

Jedného dňa sa chcel Omar Bin Al-chattáb poradiť s prorokom Muhammadom o tom, že by chcel podarovať určitý majetok na dobročinné účely. Prorok mu povedal, aby si ponechal základ majetku a podaroval úžitok. Prorok Omarovi v skutočnosti naznačil dva podstatné fakty. Prvý, že Omar bol človek, ktorý rád pomáhal ľuďom, čo bola bohumilá vlastnosť. Druhý, že keďže chce pomáhať svojím majetkom na dobré účely, je lepšie, keď si ponechá základnú zložku majetku, ktorá tvorí úžitok a zisk, aby mohol pomáhať aj naďalej úžitkami z tohto základu. Ak by podaroval všetok majetok, bolo by to jednorazové a viac by už možno nemal s čím pomáhať.

Prorok Muhammad v jednom výroku tiež povedal tomu, kto chcel ovcu z ktorej dojl mlieko, zarezať, aby rozdal jej mäso „Nezarezávaj takú z ktorej dojíš mlieko.“

Majetky sú teda súčasťou života človeka v tomto živote. Podobne, ako sa celkové správanie človeka musí riadiť základnými zásadami islamu, aj nakladanie s majetkom musí podliehať týmto zásadám.

Islamské náboženstvo vníma majetky a nakladanie s nimi, ako súčasť celého systému, ktorý má vytvorený. Tento systém je založený v prvom rade na uspokojenie základných potrieb človeka a na čo najnespravodlivejšie rozdelenie

bohatstva spoločnosti medzi jej členmi. Systém, ktorý má na to islamské náboženstvo vytvorený spočíva v tom, že sa celé bohatstvo nesmie hromadiť len v rukách určitej úzkej skupiny ľudí, ale má mať z neho úžitok čo najväčšie množstvo ľudí. Práca ľudí je pritom základný nástroj na zaobstarávanie obživy a vytváranie úspor. Z tohto dôvodu sa majetok nad určitú mieru nesmie hromadiť, ale musí vytvárať prácu a hodnoty v spoločnosti. Aj stojaci majetok, ktorý sa neinvestuje musí aspoň v minimálnej miere prispievať k vytváraniu hodnôt v spoločnosti v podobe odvodu zakaty. Ak vlastník majetku nechce prichádzať o časť svojho majetku v podobe odvodu zakaty, musí svoj majetok alebo jeho časť investovať. Investícia znamená, že majetok nestojí a vytvára hodnoty, pracovné miesta a posúva celkový vývoj spoločnosti dopredu. To znamená, že každý člen spoločnosti sa svojím spôsobom podieľa na tvorbu hodnôt spoločnosti. V rámci tohto systému sa financovanie podnikateľskej a inej činnosti uskutočňuje aj poskytovaním pôžičiek. Tieto pôžičky, ale nesmú byť akokoľvek úročené, pretože peniaze ako platidlo a meradlo cien komodít, sa nesmú samy o sebe stať tovarom. Samozrejme takýto systém nabáda ľudí k investovaniu, ktoré so sebou prináša aj určité riziko. Na toto riziko reflektuje systém zakat, ktorý predstavuje jednak odvod vyberaný z majetku nad určitú hodnotu a jednak dávku, ktorá sa poskytuje určitým kategóriám ľudí. Medzi tieto kategórie patria aj dlžníci, ktorí sa nie vlastnou vinou (hazardom, márnotratosťou a pod.) dostali do stavu v ktorom nevedeli splatiť svoje záväzky. Ten istý systém zakat do ktorého prispievali, keď vytvárali hodnoty, im v takýchto prípadoch pomôže a oddlíži ich. To má za následok dve výhody: a) život dlžníka nie je zničený a stratený a vráti sa do celého procesu vytvárania hodnôt znova, b) veritelia majú istotu, že ak poskytnú pôžičku a dlžník sa dostane do platobnej neschopnosti,

o poskytnuté peniaze neprídu. To ich v dôsledku práma k tomu, aby pôžičky poskytovali bez väčších obáv a tým pomáhali ostatným. O zakaty, Júsuf Kamal Muhammad, napísal³²: „Zakat sa vyberá na konci ročnej doby z peňazí a majetkov. Ak nie sú investované, tak sa budú zmenšovať. Vyňatý z toho je ale základný kapitál, či už ide o pozemky, budovy, stroje, pokiaľ ide o investíciu. Tým islam podporuje sporenie a investovanie a postihuje nečinné hromadenie majetku, to všetko spôsobom, že peniaze ostávajú dobrodením a investovanie určitým druhom uctievania Boha.“ Júsuf Kamal Muhammad tým myslel, že ak niekto investuje peniaze v súlade so zásadami, ktoré Boh určil, toto investovanie sa považuje za druh uctievania Boha.

Samozrejme do celého systému patria aj ďalšie ustanovenia a opatrenia v rámci dedičského práva, starostlivosť o rodinu a pod.

Uvedené neznamená, že islamské náboženstvo vystupuje proti bohatým a majetným ľuďom. Mať bohatú vrstvu v spoločnosti tiež plní svoju dôležitú funkciu. Ono ale nabáda takýchto bohatých, aby svoje majetky nenechávali stáť, aby nimi nemrhali na nepodstatné veci a ciele, ale aby ich investovali a vytvárali v spoločnosti hodnoty, ktoré budú pomáhať nielen im samým, ale aj ostatným členom spoločnosti. Tým sa na jednej strane odbúra chorobná závislosť na majetkoch a na strane druhej sa zmierni možné pohoršenie a negatívne pocity chudobnejšej časti spoločnosti voči tej bohatšej.

32 Júsuf Kamal Muhammad, Islamské bankovníctvo, menová politika, druhé vydanie 1996 – 1416 hižri, vydal Dár Al-vafá, Al-mansúra, Egypt, str. 70.

10.2. Peniaze, ako všeobecné platidlo.

Vo vede islamského práva sa peniaze, bez ohľadu na ich podobu, považujú len za platidlo. Nevnímajú sa ako majetok, ktorý vytvára hodnoty. Dôležitosť peňazí sa vníma nielen z pohľadu toho, že ide o platidlo, t.j. sa uľahčujú obchodné vzťahy medzi ľuďmi, ale aj ako merná jednotka (cena) ostatných vecí a komodít. Preto, aby nebola táto jednotka určovania ceny komodít ľahko ovplyvniteľná, ako ostatné komodity a aby bola stabilná čo najviac, čo zaručuje väčšiu stabilitu cien ostatných komodít, nesmú byť peniaze brané ako tovar, ktorý vytvára hodnoty. To znamená, ako som to už viackrát podotkol, nesmú peniaze „vytvárať“ peniaze.

Júsuf Kamal Muhammad napísal, že z hľadiska islamu je jedno, aká mena sa používa, či sú to peniaze, zlato alebo kusy kože, podstatné je, aby bola hodnota meny stabilná, aby nedochádzalo k oberaniu ľudí o ich majetky neprávom.³³

Ako meradlo ceny ostatných komodít, sú peniaze a ich stabilita veľmi dôležité. Viacerí islamskí učenci sa vyjadrili v tom zmysle, že peniaze ako všeobecné platidlo, môže vydávať jedine štát. Odôvodnili to ochranou ľudí, keďže sa nedá vylúčiť u súkromných subjektov podvádzanie a špekulácie. Takéto stanovisko zastali napr. učenci Al-navavi, Al-sajúti a Abú Jala s odvolaním sa na imáma Ahmada. Vo vzťahu k mene, Al-mávardi uviedol, že prvý, kto dal raziť peniaze s vyrytým nápisom (v Umejjovskom kalifáte) bol kalif Abdulmelek Bin Marván (v roku 75 hižri – 694 gregoriánskeho letopočtu). V tom

33 Júsuf Kamal Muhammad, Islamské bankovníctvo, menová politika, druhé vydanie 1996 – 1416 hižri, vydal Dár Al-vafá, Al-mansúra, Egypt, str. 73.

čase dináre boli rímske a dirhami perzské a himjarovské. Abú Al-zanad povedal, že vtedy Abdulmelek Bin Marvan prikázal Hažžáži, aby dal vyraziť dirhami v Iraku. Ten ich dal vyraziť v roku 74 hižri. Al-madáini povedal: „Hažžáž ich dal vyraziť na konci roka 75 hižri a potom prikázal, aby sa razili v ostatných častiach (štátu) v roku 76 hižri“.³⁴ V tomto smere Júsuť Kamal Muhammad dodáva, že učenci dávajú za povinnosť štátu udržať kúpnu silu peňazí. Zakazujú pritom, aby sa samotné peniaze stali zdroj príjmu štátu. Taktiež zakazujú škodiť ľuďom tak, že by sa rušila zaužívaná mena a nahradila inou. Náklady na vydávanie meny má znášať štátna pokladnica a nie samotné peniaze. Ak sa napr. vyrazia medené mince, tak hodnota mince sa má rovnať hodnote medi z ktorej je vyrazená a odmena za razenie sa vypláť zo štátnej pokladnice (Bejt Al-mál). Obchodovanie s peniazmi totiž predstavuje jednu z foriem krívd voči ľuďom a ich oberanie o ich majetky neprávom. Zaujímavosťou je, že učenci zakázali aj fyzické znehodnocovanie meny aj keď sa zachová hodnota kovu z ktorého je vyrobená, a to napr. takým spôsobom, že sa polámu zlaté alebo strieborné dináre a dirhami, aby sa získal kov z ktorého sú vyrobené. Odôvodnili to tým, že takýmto spôsobom stratia tieto kovy hodnotu platidiel pre ktorú boli určené, čím sa rozšíri skaza na zemi.

Júsuť Kamal Muhammad ďalej uvádza, čo učenec Ibn Al-qajjem povedal: „Dirham a dinár určujú predajné ceny. Cena je to meradlo podľa ktorého sa oceňujú majetky, preto by malo (meradlo) byť určené a presné, nemalo by sa zvyšovať ani

34 Júsuť Kamal Muhammad, Islamské bankovníctvo, menová politika, druhé vydanie 1996 – 1416 hižri, vydal Dár Al-vafá, Al-mansúra, Egypt, str. 98-99.

znižovať. Keby sa totiž cena (v zmysle meradla) zvyšovala a znižovala podobne, ako komodity, nemali by sme hodnotu podľa ktorej by sme určovali predajné ceny, pretože všetko by predstavovalo komodity. Ľudia ale potrebujú cenu na základe ktorej by určovali predajné ceny a táto potreba je verejnou potrebou, ktorá sa nenaplní inak než existenciou „ceny“ na základe ktorej by bola určená hodnota. To sa ale nedá bez „ceny“ na základe ktorej by sa stanovila hodnota vecí, ktorá (táto cena) by ostala stabilná v jednom stave a ktorej hodnota nie je stanovená na základe inej (ceny), pretože by sa v takom prípade stala komoditou, ktorej cena sa zvyšuje a znižuje (zvyšuje sa a znižuje jej hodnota), čím by sa narušili vzájomné potreby ľudí a nastali by spory.“³⁵

10.3. Čo je islamský bankový systém.

Islamský bankový systém je novodobý systém, ktorý vznikol z potreby regulácie meny a bankových služieb v súlade s islamským náboženstvom a islamským právom. Ako sme si už uviedli, neznamená to, že systém razenia meny, menové operácie a menová politika neexistovali v minulosti, ale znamená to, že vznik novodobého bankového odvetvia si vyžiadali aj vznik islamského bankového systému, ktorý je založený na osobitných princípoch fungovania, ako špeciálneho subsystému celosvetového bankového systému.

Islamské banky sú novodobým odvetvím, ktoré vzniklo, aby suplovalo klasické banky a ponúkalo, z hľadiska

35 Júsuf Kamal Muhammad, Islamské bankovníctvo, menová politika, druhé vydanie 1996 – 1416 hižri, vydal Dár Al-vařá, Al-mansúra, Egypt, str. 100.

náboženstva, prijateľnú alternatívu klasických bánk obchodujúcich s úrokmi.

Dr. Abu – Mounes a Dr Ghaith³⁶ v abstrakte svoje štúdie zvyrazňujú túto skutočnosť tým, že klienti prostredníctvom tejto vlastnosti - vlastnosť súladu s islamským náboženstvom, hodnotia banku a jej kvalitu. To (kritérium hodnotenia) vytvára určitý tlak na samotnú banku, aby si chránila svoju povesť, dodržiavala svoje záväzky a vyzdvihovala svoj neoblomný záväzok sa riadiť islamskými zásadami a mravnými požiadavkami. Túto vlastnosť klient v banke očakáva a zároveň očakáva, že sa prejaví aj v službách, ktoré mu banka poskytuje.

V islamskom bankovníctve existuje v samotnej organizačnej štruktúre banky rada, ktorá dozerá nad dodržiavaním zásad islamského náboženstva pri poskytovaní bankových produktov a služieb. Hlavné zásady, ktorými sa islamská banka riadi sú:

1. Všetky veci sú povolené, pokiaľ nie sú zakázané. Preto, pokiaľ nie je určitý produkt alebo služba výslovne zakázaná, považuje sa za povolenú,
2. Uprednostňovanie dôležitejších produktov a služieb pred menej dôležitými, aby tak nedochádzalo k odsunutiu dôležitej záležitosti na úkor menej dôležitej. Učenci určili základné hodnoty podľa stupňa ich dôležitosti, od dôležitej po menej dôležitú, takto: zachovanie a udržanie náboženstva, života, rozumu, potomstva a majetku. Každá z uvedených hodnôt sa

36 Dr. Raed Nasri Abu – Mounes a Dr Majdi Ali Ghaith, Charakter bankových služieb v islamských bankách, analytická štúdia, str. 3.

potom tiež vnútorne delí na podstatné a menej podstatné záležitosti,

3. Vzájomná dohoda,

4. Dodržiavanie pravidiel islamského práva pri poskytovaní bankových služieb. Najdôležitejšie z nich sú:

a) zákaz podvádzania,

b) zákaz nerovného postavenia strán,

c) zákaz zavádzania a klamstva,

d) vyhýbať sa úkonom a činnostiam pri ktorých by mohlo vzniknúť podozrenie, že ide o úkony s ribá,

e) zákaz vytvárania monopolu medzi bankami v jednej alebo viacerých záležitostiach s cieľom maximalizovať zisk na úkor klientov,

5. Dodržiavanie zásad a mravov uložených islamským náboženstvom.³⁷

Vo vzťahu k ukladaniu finančných prostriedkov na bankových účtoch, Júsuf Kamal Muhammad, uvádza dve základné koncepcie vzťahu banky – klienta.³⁸ Prvá hovorí, že zriadenie a uloženie finančných prostriedkov na bežnom účte v banke sa považuje za zmluvu na základe ktorej klient zveruje uložené finančné prostriedky banke, t.j. ide o úschovu. To znamená, že banka nie je oprávnená tieto finančné prostriedky

37 Dr. Raed Nasri Abu – Mounes a Dr Majdi Ali Ghaith, Charakter bankových služieb v islamských bankách, analytická štúdia, str. 16-17.

38 Júsuf Kamal Muhammad, Islamské bankovníctvo, menová politika, druhé vydanie 1996 – 1416 hižri, vydal Dár Al-vafá, Al-mansúra, Egypt, str. 113-114.

používať pri svojej činnosti, čo v dôsledku znamená, že tieto finančné prostriedky musia ostať v banke vždy so 100 % krytím. Druhá koncepcia hovorí, že klient uložením finančných prostriedkov na svojom bežnom účte poskytuje banke pôžičku. To znamená, že môže ísť len o druhovo určené veci, ktoré je možné spotrebovať, a teda banka ručí klientovi len za druhovo obdobné veci, čo v dôsledku znamená, že banka ich môže používať pri svojej činnosti a nie je tu podmienka neprerušenia 100 % krytia uloženej sumy.

Vo vzťahu k samotnej zmluve o úschove (nazvaná v arabskom jazyku Al-vadía), napriek tomu, že sú niektoré rozdiely v stanoviskách učencov ohľadom vedľajších úprav, je medzi nimi zhoda na tom, že s uloženou vecou nesmie uschovávateľ nakladať, iba ak len v miere potrebnej na jej zachovanie v stave v akom bola. Ak by uschovanú vec uschovávateľ použil, tak je to porušenie zmluvy a ručí za škodu, ktorá by bola tým spôsobená.

Ďalším typom zmluvy, ktorý si uvedieme pri tejto problematike, je zmluva nazvaná Al-árija. Táto zmluva spočíva v prenechaní veci vlastníkom užívateľovi, aby si z nej bral jej úžitky. Vlastnícke právo k pôvodnej veci na užívateľa neprechádza, ale úžitky veci, vrátane vlastníckeho práva k nim, už áno. To znamená, že oprávnený nadobúda do svojho vlastníctva úžitok, ale nie samotnú vec z ktorej pochádzajú. Táto zmluva sa nevzťahuje na veci druhovo určené, ako sú peniaze alebo veci určené váhou, pri ktorých na získanie ich úžitkov dochádza k spotrebovaniu samotnej veci. Pri prenechaní druhovo určených vecí alebo vecí určených váhou, by už totiž išlo o pôžičku. V tomto prípade ručí užívateľ veci za jej zničenie

alebo znehodnotenie v plnej miere.³⁹ Samotnou pôžičkou a zmluvou o poskytnutí pôžičky sme sa už zaoberali v predchádzajúcom výklade.

Ako som už uviedol, vo vzťahu k úrokom, existujú právne stanoviská niektorých vedcov z oblasti islamských vied (v rámci ktorých patrí aj odbor islamského práva), vrátane záverov niektorých konferencií, ktoré polemizujú o možnosti určitých výnimiek v individuálnych prípadoch na získavanie úverov a pôžičiek s úrokmi. Je ale možné získať takéto pôžičky aj muslimami žijúcimi v islamských krajinách? Aj s otázkou možnosti pripustenia úrokov ako takých do bankového systému v islamských krajinách sa zaoberal Júsuf Kamal Muhammad.⁴⁰ Totiž aj táto myšlienka má svojich zástancov za posledné desaťročia. Novodobé právne stanoviská zástancov systému úročenia, zhrnul Júsuf Kamal Muhammad do troch základných stanovísk.

1. Prvé stanovisko hovorí, že úroková miera odráža znižovanie sa skutočnej hodnoty meny. Je to určitá kompenzácia pre veriteľa za zníženie hodnoty jeho peňazí oproti stavu v ktorom ich požičiaval, zvlášť, ak je miera inflácie vyššia ako stanovený úrok, čím by sme úrok v takomto prípade mohli vyňať z okruhu zakázaných vecí. Úroky majú v tomto prípade nahradiť túto stratu veriteľovi, aby mu nebolo ukrivdené.

Ak by som mal posúdiť argumentáciu zástancov systému úrokov, povedal by som, že táto ich argumentácia je čo

39 Júsuf Kamal Muhammad, *Islamské bankovníctvo, menová politika*, druhé vydanie 1996 – 1416 hižri, vydal Dár Al-vafā, Al-mansúra, Egypt, str. 116.

40 Júsuf Kamal Muhammad, *Islamské bankovníctvo, menová politika*, druhé vydanie 1996 – 1416 hižri, vydal Dár Al-vafā, Al-mansúra, Egypt, str. 123-124.

do podstaty asi najsilnejšia, preto jej budem venovať rozsiahlejší výklad. Júsuf Kamal Muhammad uvádza argumentáciu zástancov tohto stanoviska, ktorí tvrdia, že aj v minulosti, keď sa poskytovali pôžičky (bezúročné) v zlate alebo striebre (aj pri vyrazených peniazoch v podobe mincí), mince sa v momente poskytnutia pôžičky odvážili. Pri vracaní poskytnutej pôžičky sa táto vracala tak, že sa tiež odvážilo zlato a striebro v momente vrátenia, aby bolo požičané a vrátené množstvo totožné. Malo to zabrániť tomu, aby nedochádzalo k rozdielom vo váhe, pretože zlaté a strieborné mince sa používaním opotrebovali, strácali časť svojej váhy a tým aj hodnoty. Stávalo sa aj to, že pri razbe nových mincí vládcovia znižovali pomer drahého kovu v minci a tým aj hodnotu tej istej mince, čo bolo treba pri splatení pôžičky vyrovnať oproti pomeru drahého kovu pri jej poskytnutí. Bolo to preto, aby nebol veriteľ ukrátený. V prípade papierových peňazí, podobné znehodnotenie sa neodráža v zničení papierových peňazí, ale v znížení ich hodnoty. Určenie úroku má byť preto vyrovnanie hodnoty pôvodnej pôžičky, ktorú stratila plynutím času a infláciou, ktorá ubrala zo skutočnej hodnoty meny oproti času v ktorom bola pôžička poskytnutá. Preto by predstavovalo zrušenie používania úrokov v obchodnom styku a ekonomických transakcií veľkú škodu na ekonomike islamských krajín a proti záujmov muslimov ako celku vo svete v ktorom sa peňažné vzťahy spravujú papierovými peniazmi a úroky sa stali neoddeliteľnou súčasťou ekonomického systému. Pri analýze uvedenej argumentácie, je možné konštatovať nasledujúce:

a) pôvodná zásada Koránu zakazujúca ribá bola daná na ochranu ľudí. To znamená, že Korán jasne zadefinoval, že ribá nepredstavuje druh obchodných zmlúv a transakcií, ale správanie, ktoré neprávom oberá ľudí o ich majetky a podporuje

hromadenie majetkov. Zákaz má preto viac ľudský rozmer ako ekonomický,

b) aj keď sa zlaté mince vážili pri poskytnutí pôžičky a pri jej splatení, bralo sa aj vtedy do úvahy množstvo zlata v čase poskytnutia pôžičky a v čase jej vrátenia. Nebrala sa do úvahy inflácia v hodnote požičaného zlata (v podobe mincí), ktorá bezpochyby aj v tom čase existovala,

c) nie je podstatné, aký druh platidiel sa používa (mince zo vzácnych kovov, určitý druh tovaru, papierové peniaze, virtuálne peniaze), ale podstatné je, že pri pôžičke sa nemá navyšovať hodnota požičaných peňazí, a to ani z dôvodu inflácie,

d) podstata islamského nazerania na otázku majetku a pôžičiek z makroekonomického hľadiska je, aby nedochádzalo k hromadeniu majetku bez jeho využitia v prospech spoločnosti. To znamená, že aj samotné nástroje ekonomickej politiky islamského náboženstva a islamského práva poukazujú na túto skutočnosť, preto

d1) vytvárať si úspory je žiadúca vec, pričom do určitej sumy a v určitých prípadoch nepodliehajú žiadnej dane ani odvodu,

d2) nad určitú mieru sa úspory už považujú za hromadenie majetku, ktorý má byť činný v ekonomike a má vytvárať hodnoty,

d3) hromadeniu majetku sa má zabrániť tým, že sa bude investovať a používať tak v prospech spoločnosti ako aj ekonomického rastu,

d4) produktívnu hodnotu hromadeného majetku predstavuje odvod zakaty (zo slova zakat) z majetku, ktorý je nečinný počas určeného obdobia (jedného technického roka),

d5) islamské náboženstvo nezakazuje vytvárania sa bohatšej vrstvy ľudí v spoločnosti, je to ale podmienené tým, že takáto vrstva bude spoločnosti pomáhať, bude investovať do rozvojových projektov a bude prínosom pre spoločnosť zo všetkých strán. Za to má sľúbenú odmenu nielen v podobe rešpektu a uznania zo strany spoločnosti, ale aj v podobe duchovnej odmeny,

d6) islamské náboženstvo ale na strane druhej nepodporuje tvorbu vrstvy bohatších ľudí, ktorí nič nerobia. Podstata ich príspevku spoločnosti a ekonomickej činnosti (v ekonomike založenej na povolení úrokov) spočíva len v požičiavaní peňazí za úroky, bez toho, aby niesli riziká spojené s používaním tohto majetku. Investičná činnosť totiž okrem iného prináša inovácie, ktoré do celého procesu častokrát prináša aj vlastník majetku, ktorý v dôsledku svojej neustálej činnosti nadobúda omnoho širší obzor než jeden projekt do ktorého by investoval. To v dôsledku prináša aj cenné poznatky a informácie celému ekonomickému životu krajiny,

d7) na podporu investičnej činnosti, ľudskej snahy a nevytvárania vrstvy vlastníkov investičného majetku, ktorej základným cieľom bude vynachádzať spôsoby, ako bez žiadneho rizika a na úkor iných zveľaďovať svoje majetky, bolo pri pôžičkách zakázané navýšenie pôvodnej pôžičky, t.j. v dnešnom ponímaní zakázané úroky,

d8) v záujme rozvoja spoločnosti aj ľudí, ktorí ju tvoria, nemôžu do nekonečna tvoriť základnú zložku jej investičného kapitálu len tí istí ľudia alebo korporácie. Časom sa musia obmieňať, aby

prichádzali aj nové myšlienky a postupy, ktoré prispievajú k rozvoju spoločnosti. To zabezpečí proces vlastnej investičnej činnosti, ktorý udrží tých úspešných vlastníkov kapitálu a investorov a postupne odsunie menej úspešných investorov a otvára priestor na vznik nových s inovatívnymi myšlienkami, ktorí budú ekonomiku krajiny oživovať,

d9) na sanáciu prípadných neúmyselných a závažných škôd, ktoré by investorom vznikli pri ich činnosti, islamské náboženstvo vytvorilo nástroj riadený štátom, ktorý takéto škody sanuje, pokiaľ okolnosti dostanú človeka do insolventnosti. Určitá časť dávky zakat, ktorá sa vyberá práve z hromadeného majetku, t.j. majetku, ktorý sa vyhýba rizikám tým, že nečinne stojí, sa určila na účely oddĺženia dlžníkov. To znamená, že v rámci takéhoto systému, ak by investičná činnosť z nejakého objektívneho dôvodu bola neúspešná a investor by prišiel o svoj majetok, spoločnosť sanuje túto jeho snahu tak, že uhradí zaňho jeho dlhy a pomôže mu z núdze, aby sa znova postavil na vlastné nohy (ďalším účelom na ktorý sa časť dávky zakaty používa je pomoc tým, ktorí sa dostali do chudoby a biedy). To znamená, že takýto človek má záruku, že za jeho snahu pomôcť spoločnosti (aj keď bol jeho prvotný cieľ svoj vlastný prospech a zveľaďovanie svojho majetku), ho spoločnosť v čase núdze neponechá napospas, ale pomôže mu z toho najhoršieho.

To platí samozrejme za predpokladu, že by celý systém fungoval ako celok. V minulosti existovali časové úseky, keď tento systém fungoval ako celok a úspešne.

2. Druhé stanovisko hovorí, že úroky sa môžu brať, ako kompenzácia za zníženie reálnej hodnoty základu pôžičky

(požičanej sumy) v dôsledku inflácie, zvyšovanie sa cien a zníženie sa hodnoty meny.

3. Tretie stanovisko hovorí, že existencia a činnosť bánk, ktoré pracujú s úrokmi sa neprieči s ustanoveniami islamského práva (islamskou šari'ou) a určenie úrokovej miery je otázkou posúdenia v ktorej sa berie do úvahy hodnota vo vzťahu k dotknutým stranám.

Samozrejme ide o dosť diskutovanú otázku, preto nájdeme v odbornej literatúre mnohé navrhované riešenia. Tie ale zväčša smerujú k povoleniu úrokov s tým rozdielom, že navrhujú rôzne kritéria určenia tejto úrokovej sadzby, ktorú niektorí navrhujú určiť ako fixnú a presne určenú, iní zasa, ako voľnú, naviazanú na rozdiely v cene zlata pri poskytnutí pôžičky a pri jej splatení (rozdiel ceny zlata pri poskytnutí pôžičky a pri jej splatení by predstavoval úrokovú mieru a určoval by sa individuálne pri každej pôžičke.)

Júsuf Kamal Muhammad⁴¹ navrhol, že azda najspravodlivejšie sa javí riešenie, ktoré už určili učenci v minulosti a ktoré hovorí, že ak by nastal veľmi veľký rozdiel medzi hodnotou peňazí v čase poskytnutia pôžičky a v čase jej splatenia, mal by sa takýto rozdiel zohľadniť pri jej splatení, čím povolujú rozdielnosť vrátanej sumy od požičanej. Zdôraznil však, že musí ísť o veľmi veľký rozdiel v hodnote.

Vo vzťahu k obchodným záväzkovým vzťahom, hlavne k pôžičkám, problém so stratou hodnoty peňazí alebo ich stiahnutie z obehu, riešili učenci už v ďalekej minulosti. Existujú z minulosti vážne diskusie napr. o tom, čo je pri takejto

41 Júsuf Kamal Muhammad, Islamské bankovníctvo, menová politika, druhé vydanie 1996 – 1416 hižri, vydal Dár Al-vafá, Al-mansúra, Egypt, str. 129.

pôžičke rozhodujúce, či čas poskytnutia pôžičky alebo čas jej splatnosti. Ak je to čas splatnosti, či sa má hodnota pôžičky určiť v peniazoch alebo na základe hodnoty určitého druhu tovarov, a pod. Avšak za normálnych okolností, má sa vrátiť presne toľko, koľko sa požičalo.

Investičný kapitál, ktorý poskytujú hlavne banky klientom, sa v zmysle toho, čo Júsuf Kamal Muhammad⁴² uvádza, považuje za investíciu do samotného projektu. Takže nepredstavuje pôžičku alebo úver, ale priamu investíciu bez úročenia. V dôsledku toho, náleží investorovi (banke) podiel na zisku, ale podieľa sa pritom aj na strate.

Vo vzťahu k investičnému majetku, Júsuf Kamal Muhammad⁴³ uviedol, že miera podielu investície na podnikateľskej činnosti sa počíta nakoniec tak, že

1. v prípade spoločníka/akcionára, má tento právo na čistý zisk, právo na vložený kapitál, právo na rozdiely nominálnej hodnoty vloženého kapitálu k jeho trhovej hodnote, právo na podiel na zhodnotení sa spoločnosti ako takej počas doby v ktorej do nej vložil svoj kapitál;
2. V prípade dočasnej investície, má investor právo na svoj kapitál, podiel na zisku rovnajúci sa účasti kapitálu na zisku a k tomu, čo je zaujímavé, právo na podiel na zhodnotení sa spoločnosti ako takej počas doby v ktorej do nej vložil svoju investíciu.

42 Júsuf Kamal Muhammad, Islamské bankovníctvo, menová politika, druhé vydanie 1996 – 1416 hižri, vydal Dár Al-vafá, Al-mansúra, Egypt, str. 142.

43 Júsuf Kamal Muhammad, Islamské bankovníctvo, menová politika, druhé vydanie 1996 – 1416 hižri, vydal Dár Al-vafá, Al-mansúra, Egypt, str. 146.

Tým je podľa Júsufa Kamala Muhammada v zmysle ustanovení islamského práva, chránený samotný kapitál aj investícia pred možnými výkyvmi trhu a inflácie.

Ak sme hovorili o investičnej činnosti, žiada sa aspoň okrajovo uviesť odvod dávky zakat. Ako som už spomínal, odvod zakaty sa vyberá, okrem iného, ako odvod z „nepracujúceho“ majetku, z časti presahujúcu dolnú hranicu majetku. Princípy jej určenia a vyrubovania síce ostali tie isté od čias proroka Muhammada, ale spôsoby výpočtu, hodnota majetku a pod. sa postupne rozvíjali. Medzi niektoré pravidlá, ktoré určujú spôsob výpočtu odvodu zakat spomeniem:

1. Odvod zakat sa vyberá až potom, ako majetok dosiahne určitú hodnotu,
2. Vyberá sa na báze ročného zúčtovania. To znamená, že až keď prejde rok (rok sa počíta od nadobudnutia) a majetok sa „nepohol“, vtedy sa vyberá z neho odvod zakaty. Niektoré právne školy ale ustanovili, že ak by počas plynutia ročnej doby klesol majetok pod stanovenú minimálnu hodnotu, preruší sa plynutie času a až potom, ako majetok znova prekročí dolnú hranicu, začne ročná lehota znova plynúť. To sa ale nevzťahuje na zakat odvádzaný z plodín, pretože pri plodinách sa zakat vždy vyberá pri zbere úrody a priamo z nej,
3. Od majetku sa odpočítajú dlhy, ktoré sa na tento majetok, resp. na jeho vlastníka viažu,
4. Výška majetku sa stanovuje na základe trhovej hodnoty ku dňu splatenia, t.j. uplynutia jedného roka od nadobudnutia. To znamená, že ak niekto má kilo zlata, ktoré kúpil za určitú sumu, v deň splatnosti odvodu zakat sa spočíta, aká je trhová cena toho kila a z toho sa odvod zakat vypočíta. Tým pádom je to

spravodlivejšie, pretože sa platí odvod zo skutočnej ceny, ktorá môže byť oproti nákupnej cene vyššia, ale aj nižšia.

Učenci a právne smery (školy) stanovili na základe znamení Koránu a výrokov proroka Muhammada, že odvod zakat je povinný z týchto druhov majetkov: Zlato, striebro, obilniny, plody ovocných stromov, obchodné komodity, dobytok, kovy a nájdené poklady.

Islamské bankovníctvo, ako nové odvetvie, sa rodilo pomerne ťažko. Podľa web stránky banky alBaraka, novodobé islamské bankovníctvo začalo začiatkom 60. rokov 20. storočia súčasne v Egypte a Malajzii. Začalo to vo forme určitých fondov v ktorých si ľudia ukladali úspory, v Malajzii na vykonanie púte do Mekky a v Egypte vo vidieckych oblastiach. Táto činnosť a myšlienka sa dotvárali a rástli až do roku 1974, keď bola založená prvá obchodná islamská banka v Dubaji, v Spojených arabských emirátoch. V ten istý rok bola založená aj medzinárodná islamská rozvojová banka, ako nadnárodná banka islamských krajín.⁴⁴

Islamské bankovníctvo vzniklo v islamských krajinách v situácii, keď

1. takmer vo všetkých islamských krajinách existovali klasické banky s etablovaným systémom používania úrokov,

44 <https://www.albaraka-bank.com.eg/%D8%B9%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%86%D9%83/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B5%D8%B1%D9%81%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85%D9%8A%D8%A9.aspx>

2. nebola úplne jasná predstava toho, čo sa od takejto banky (islamskej banky) očakáva a ako má fungovať; základnou požiadavkou bolo, aby bola jej činnosť v súlade s islamským náboženstvom a jeho zásadami,
3. požiadavka morálneho správania banky, kládla na vznikajúce islamské banky, už tak s obmedzeným priestorom na konkurenciu, veľmi vysoké nároky, ktoré obmedzovali možnosti ich zapojenia sa do rôznych špekulatívnych, ale výnosných obchodov do ktorých sa klasické banky zapájali, a iné.

Je možné povedať, že z klasického ekonomického nazerania, nemali takéto banky akýkoľvek výhľad na fungovanie, nieto ešte na udržanie sa a vytváranie zisku. To, čo sa javilo, ako nevýhoda, sa ale ukázalo, ako najväčšia devíza islamských bánk. Totiž určité percento klientov klasických bánk, nesúhlasilo s investíciami do niektorých komodít, do ktorých klasické banky zvyčajne investujú. Preto títo klienti vznik banky s pečiatkou „morálna banka“ uvítali aj za cenu menšieho výnosu, resp. vyšších cien za služby, a služby takejto banky si aj objednávali.

Zo všetkého, čo som doposiaľ uviedol vyplýva, že čitateľ sa stretne aj v islamských krajinách s klasickými bankami, ktoré poskytujú pôžičky a úvery za úroky. Výhoda islamských bánk sa ale ukázala v čase ekonomickej krízy spôsobenej hlavne bankami začiatkom 21. storočia. Vtedy klasické banky prežívali svoju najhoršiu krízu za posledné roky a niektoré z nich následkom toho aj zanikli. Islamské banky založené na zásadách islamského náboženstva ale prežili bez väčšej ujmy. Bolo to spôsobené, ako som už spomenul, skutočnosťou, že sa nemohli púšťať do riskantných a

špekulatívnych obchodov. K tomu sa časť týchto bánk držala právneho stanoviska, ktoré hovorilo, že banka by mala mať k dispozícii 100 % krytie vkladov klientov, čo znamenalo, že nepredávala „nekryté hodnoty“ tak, ako to tesne pred krízou robili klasické banky.

Samozrejme aj islamské banky majú svoje problémy a vzostupy a pády. Ak by som mal zjednodušene uviesť základné problémy, ktorým tieto banky čelia, bolo by to

1. Nejednotnosť právnych stanovísk vedcov z oblasti islamských vied o samotných úrokoch z pôžičiek a úverov. To spôsobuje aj určitú nestabilitu v ponímaní produktov banky a tým aj v určitom slova zmysle možno obmedzuje pôsobenie islamskej banky v iných islamských krajinách,
2. Ešte stále neboli ustálené jednoznačné produkty, ktoré by banky ponúkali. To spôsobuje, že viaceré takéto banky pulzujú na hranici toho, čo môžu a čo nie, pričom tá hranica je niekedy nejasná a závisí od právneho stanoviska, ktoré si banka osvojila,
3. Slabá podpora zo strany štátu. Totiž občas sa takéto banky spájajú aj s určitým politickým súperením medzi jednotlivými politickými stranami a jednotlivcami. Už samotné označenie islamská banka vytvára pre banku určitú „nálepku“ tak v pozitívnom, ako aj v negatívnom slova zmysle. O to viac je to ťažšie, ak v krajine, kde začala islamská banka pôsobiť, samotná centrálna banka požičiava ostatným bankám peniaze za úroky a teda z takýchto požičaných finančných prostriedkov profituje.

O samotných produktoch islamského bankovníctva si myslím, že ešte si nenašli ten úplný morálny rámec na ktorom

chceli byť vybudované a na ktorom chceli vyvíjať svoju činnosť. Vzniklo viacero produktov, ktoré islamské banky ponúkali a ponúkajú. Banky pri nich museli brať do úvahy nielen princípy islamského náboženstva, ale aj dôvod existencie banky, ktorým je produkovanie zisku akcionárom. Tie hlavné produkty sa niekedy príliš podobajú na produkty klasických bánk. Na ilustráciu uvediem príklad, ktorý najviac zaujíma bežných spotrebiteľov, ktorým je bežná pôžička alebo úver na kúpu bytu.

Islamské banky začali tento produkt (pôžička alebo úver na bývanie) ponúkať svojim klientov v rôznych formách. Borili sa s problémami definovania takéhoto produktu, ktorý by rešpektoval všetky kladené nároky a očakávania. Rešpektujúc ustanovenia islamského práva v jeho extenzívnom zmysle, vyvinuli zmiešanú zmluvu o pôžičke a úvere. Na základe takejto zmluvy a na žiadosť klienta banka kúpila byt na kúpu ktorého klient požiadala o úver. V samotnej zmluve sa banka zaviazala, že kúpi byt o ktorý klienta požiadala. Klient bude byt užívať ako nájomca a bude platiť nájomné v dohodnutej výške medzi ním a bankou a po dohodnutú dobu. Na konci tejto doby, banka naň prevedie vlastnícke právo k bytu za symbolickú cenu alebo darovaním. Ak hodnotíme takýto typ zmluvy, tak má skôr niektoré podobné prvky lízingovej zmluvy. Od doby, kedy sa tento bankový produkt vyvinul, prešiel určitým vývojom na základe ktorého sa spresnili niektoré podmienky zmluvy o poskytnutí pôžičky alebo úveru. Základným rozdielom medzi touto zmluvou a klasickou zmluvou o pôžičke alebo úvere je, že

1. Vlastnícke právo k nehnuteľnosti ostáva banke až do splatenia pôžičky alebo úveru. Pri klasickom úvere vlastnícke právo prechádza na klienta - dlžníka,

2. Nebezpečenstvo náhodnej skazy a zničenia znáša banka počas celej doby záväzkového vzťahu. Pri klasickej pôžičke ho znáša klient – dlžník ako vlastník,

3. Ide o nájomný vzťah až do dohodnutého momentu, kedy dôjde k prevodu vlastníckeho práva k nehnuteľnosti na klienta. Samozrejme zmluva o pôžičke alebo úvere obsahovala ustanovenia, ktoré by obmedzili vznik škody na jednej alebo druhej strane.

Vznik uvedenej zmluvy o pôžičke alebo úvere sprevádzali rôzne komplikované otázky, ktoré sa časom doriešili. Napr. išlo o otázku výšky splátok nájomného, ukončenia nájomného vzťahu pred uplynutím dohodnutej doby, povolenia prevodu práv k nehnuteľnosti z jedného nájomcu na druhého počas trvania zmluvy, a iné.

Internetová stránka SAMACares, ktorú zriadila Centrálna Saudskoarabská banka na zvýšenie uvedomelosti klientov bánk, uvádza práva a povinnosti klienta a banky. Potvrdením toho, že ide o nájomný vzťah počas splácania úveru je aj skutočnosť, že klient má právo počas trvania zmluvy, aby sa na účet prenajímateľa – banky odstránili akékoľvek nedostatky, ktoré by bránili úplnému alebo čiastočnému užívaniu nehnuteľnosti. Ďalšie ustanovenie potvrdzujúce tento vzťah je prípad, ak by došlo k zničeniu nehnuteľnosti počas doby trvania zmluvy. V takomto prípade znáša nájomca všetku škodu, ktorá by na nehnuteľnosti vznikla, okrem prípadu, ak

a) Škodu alebo zničenie spôsobil prenajímateľ – banka alebo by ku škode došlo z dôvodov nezávislých od nájomcu, ako napr. objavenie sa konštrukčných väd na nehnuteľnosti,

b) Ak ku škode alebo zničeniu nedošlo z dôvodu zanedbania povinností nájomcu alebo prekročeniu účelu užívania, ktorý bol v zmluve dohodnutý.⁴⁵

Pôžička alebo úver poskytnutá klientovi podľa podmienok banky alBaraka spočíva v nasledujúcom

a) Banka kúpi vec alebo nehnuteľnosť od predávajúceho za cenu (a),

b) Klient si vec alebo nehnuteľnosť odkúpi od banky za cenu (b) v ktorej je započítaná kúpna cena (a) spolu so ziskom banky (c). Tým pádom je predajná cena banky $b = a + c$. Klient potom kúpnu cenu spláca v splátkach na základe odloženej splatnosti kúpnej ceny,

c) Doba na ktorú je odložená splatnosť predstavuje dobu financovania kúpy veci alebo nehnuteľnosti,

d) Vlastnícke právo k veci alebo nehnuteľnosti sa prevedie na klienta v čase kúpy, ale s tým, že sa klient zaviaže uhradiť prvú vyššiu splátku, ako prejav vážnej vôle kúpy veci alebo nehnuteľnosti od banky.⁴⁶

Ako vidíme z typu produktu poskytovaného bankou alBaraka, banka považuje poskytnuté peniaze za investíciu a nie pôžičku. Investuje ich do kúpy veci alebo nehnuteľnosti a potom ich predá s určitým ziskom klientovi, ktorý kúpnu cenu spláca

45 Web stránka <https://samacares.sa/guides/rent-to-own-home-finance/>

46 <https://www.albaraka-bank.com.eg/%D8%B9%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%86%D9%83/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B5%D8%B1%D9%81%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85%D9%8A%D8%A9.aspx>

postupne podľa dohodnutého splátkového kalendára. Tento typ zmluvy sa do určitej miery líši od typu, ktorý sme si predtým uviedli, keď vlastnícke právo ostáva banke až do momentu splatenia poslednej splátky.

Tu už vidíme ten rozdiel na ktorom si islamské banky zakladajú a ktorý predstavuje rozdiel medzi ich produktmi a produktmi klasických bánk. Islamské banky totiž vychádzajú z toho, že neposkytujú klientovi pôžičku, ale investujú do kúpy určitej veci alebo nehnuteľnosti a následne to predajú (so ziskom) klientovi, ktorý kúpnu cenu spláca postupne po splátkach.

Ak sme hovorili o súkromnej sfére, povedzme si, ako vyzerajú pôžičky a úvery poskytované v podnikateľskej sfére, t.j. podnikateľské pôžičky a úvery. Banka alBaraka poskytuje klientom - podnikateľom finančné krytie podnikateľskej činnosti na základe investičnej zmluvy. To znamená, že banka poskytuje podnikateľovi peniaze za podiel na zisku podľa nasledujúcej schémy

- a) Banka vloží do určitého investičného projektu požadovanú finančnú sumu,
- b) Klient prispieva do projektu svojou prácou a skúsenosťou, t.j. nie finančne,
- c) Klient riadi celý projekt, pričom bežné náklady na projekt sa účtujú na ťarchu zisku z projektu buď na základe fixnej sumy alebo percentuálne určenej sumy alebo oboma spôsobmi,
- d) Klientovi náleží určité percento z čistého zisku projektu a zvyšok zisku si ponechá banka. Súčasne, ak by projekt utrpel

stratu, tak banka znáša celú túto stratu, pričom klient príde len o svoj podiel na zisku.⁴⁷

Banka alBaraka má vo svojom portfóliu produktov aj poskytnutie pôžičky alebo úveru vo forme, že kúpi nehnuteľnosť alebo stroje a pod., ktoré klient potrebuje a prenajíma mu ich za vopred dohodnuté nájomné. Pričom zmluva môže obsahovať aj záväzok banky, že nehnuteľnosť alebo stroje na konci doby nájmu prevedie do vlastníctva klienta.

Tu je potrebné ešte uviesť, že nie všetci vedci z odboru islamských vied povolili zmiešané zmluvy v podobe v akej boli uvedené, t.j. spojenie kúpnej zmluvy s nájomnou zmluvou s vopred danou podmienkou banky na kúpu veci (spojenie dvoch zmlúv o tej istej veci). Okrem toho nepovolili podmieniť kúpnu zmluvu sľubom prevedenia vlastníckeho práva v budúcnosti (po uhradení splátok). Napr. ak predávajúci povie kupujúcemu pri uzatváraní kúpnej zmluvy: Predám ti motorové vozidlo s podmienkou, že ho budem ešte deň alebo dva používať; časť učencov takúto podmienku považovala za neplatnú podmienku. Najprísnejší v tomto smere sú nasledovníci šafiiovskej právnej školy. Iní učitelia takúto podmienku povolili.⁴⁸ To je dôvod toho, čo som uviedol, že produkty jednotlivých islamských bánk nemusia byť totožné. Samozrejme celá problematika, vrátane právnej argumentácie pri rôznych typoch zmlúv je omnoho rozsiahlejšia, komplikovanejšia a komplexnejšia, ale pre účely

47 <https://www.albaraka-bank.com.eg/%D8%B9%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%86%D9%83/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B5%D8%B1%D9%81%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85%D9%8A%D8%A9.aspx>

48 <https://ar.islamway.net/article/9503/>

predkladanej publikácie si vystačíme s tým, čo bolo doteraz uvedené.

11. Záver.

V predchádzajúcom výklade sme sa oboznámili s celým radom úprav a pojmov spojených s úrokmi z pôžičiek a úverov vo všeobecnosti. Ide o komplikovanú otázku, pri ktorej nie sú jednotní ani samotní vedci z oblasti islamských vied, hlavne tí novodobí. Právne názory a stanoviská sa rôznili v závislosti od doby, miesta a účelu.

Mojím zámerom nebolo dospieť k jednoznačnému záveru, ktorý by som čitateľovi ponúkol, ako jednoznačné stanovisko k danej téme. Zámer bol, aby sa čitateľ oboznámil s podkladom celej problematiky úrokov z pôžičiek a úverov, aby mal tak možnosť celú túto otázku sám pochopiť, pochopiť jej základ a právne východiská z ktorých vychádza. Tým nebude čitateľ závislý len na právny názor alebo stanovisko určitej náboženskej authority, ale bude vedieť na akom základe bolo toto stanovisko vyslovené a v prípade, ak nebolo dané odôvodnenie takéhoto stanoviska, môže sa už aj na základe poznatkov z predkladanej publikácie dožadovať vysvetlenie právno-náboženského základu na ktorom daná autorita svoje stanovisko založila.

Ak čitateľ predpokladal, že na záver tejto publikácie vyslovím svoj právny názor na povolenie alebo nepovolenie úrokov z pôžičiek a úverov, tak také niečo tu nenájde. Totiž ide o tak špecifickú otázku, že každý by si ju mal zodpovedať sám.

Nikto nepozná situáciu v ktorej sa nachádza konkrétny človek lepšie, než on sám. Ak sa ale čitateľ rozhodne siahnuť po pôžičke alebo úvere s úrokom, mal by to dobre zvážiť a mal by si v prvom rade uvedomiť, že musí ísť skutočne o nutné riešenie, bez ktorého si nedokáže zabezpečiť svoje základné potreby na riadny život. Ako vždy zdôrazňujem, počet vecí a záležitostí, ktoré sú v Koráne výslovne zakázané, je minimálny. Preto si treba uvedomiť, že ak ich Boh v Koráne výslovne zakázal, tak len preto, že môžu mať na človeka a na jeho život veľmi negatívne až zničujúce následky. Z tohto dôvodu, ak sa učenci vyslovili o možnosti výnimiek z týchto zákazov, treba tieto výnimky používať s maximálnou opatrnosťou.

Dúfam, že sa mi podarilo celú problematiku úrokov objasniť dostatočne na to, aby sa v nej čitateľ vedel zorientovať, hlavne, aby pomáhala muslimom pri dôležitých rozhodnutia svojho terajšieho života.

Abdulwahab Al-Sbenaty

Použitá literatúra

Literatúra v arabskom jazyku:

1. Al-sejjed Sábeq, Fiq Al-sunna, vydal Dár Al-fath, Egypt, prvé vydanie 2004.
2. Dr. Hasan Abdullah Al-amín, Pravidlá moderných bankových operácii s úrokmi, vydala: Islamská rozvojová banka, Islamský inštitút výskumu a tréningu, štvrté vydanie 2003.
3. Dr. Kamal Tawfiq Hattáb, Ribá a úroky v ponímaní fiqhu a ekonomiky, štúdia uverejnená na web stránke Inštitútu štúdií islamského zákonodarstva a mravov, 2020, <https://www.cilecenter.org/ar/resources/articles-essays/alrba-walfaydt-by-n-alfqh-walaqtsad>. Dr. Kamal Tawfiq Hattáb má doktorát z islamskej ekonómie. Vyučuje predmet Ekonómia a islamské bankovníctvo na Fakulte šarii a islamských štúdií na univerzite Al-jarmúk v Jordánsku. Je tiež hosťujúci lektor na kuvajtskej univerzite. Svoju štúdiu, ktorá bola citovaná, predložil na tretej konferencii Strediska pre štúdie islamského zákonodarstva a mravov, ktorá sa uskutočnila v Bruseli v Belgicku v dňoch 14-15 marca 2015.
4. Júsuf Kamal Muhammad, Islamské bankovníctvo, menová politika, druhé vydanie 1996 – 1416 hižri, vydal Dár Al-vafá, Al-mansúra, Egypt.

5. Dr. Raed Nasri Abu – Mounes a Dr Majdi Ali Ghaith, Charakter bankových služieb v islamských bankách, analytická štúdia. Dr. Raed Nasri Abu – Mounes je asistentom na Jordánskej univerzite, má doktorát v islamskom bankovníctve a doktorát zo základov fiqhu. Dr. Majdi Ali Ghaith je asistent na Jordánskej univerzite, odbor islamské bankovníctvo.

Vlastné preklady a publikácie autora:

1. Preklad Koránu do slovenského jazyka, preložil: Abdulwahab Al-Sbenaty, vydal: LEVANT consulting, s.r.o., tretie vydanie 2015. Elektronická verzia je dostupná na voľné stiahnutie na stránke autora www.koran.sk

2. Abdulwahab Al-Sbenaty, Islam – podstata náboženstva, vydané v elektronickej forme, vydal: JUDr. Abdulwahab Al-Sbenaty 2019. Publikácia je voľne dostupná v elektronickej podobe na stránke autora www.koran.sk

3. Abdulwahab Al-Sbenaty, Fatwa a právne stanoviská, vydal: JUDr. Abdulwahab Al-Sbenaty 2021. Publikácia je voľne dostupná v elektronickej podobe na stránke autora www.koran.sk

Web stránky:

1. www.koran.sk
2. www.mojabiblia.sk
3. www.iifa-aifi.org/ar/1598.html.

4. www.cilecenter.org/ar/resources/articles-essays/alrba-walfaydt-byn-alfqh-walaqtsad
5. <https://www.albaraka-bank.com.eg/%D8%B9%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%86%D9%83/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B5%D8%B1%D9%81%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85%D9%8A%D8%A9.aspx>
6. <https://samacares.sa/guides/rent-to-own-home-finance/>

Z publikácii autora.

1. Korán, Preklad do slovenského jazyka s vysvetlivkami a výkladom, preložil: Abdulwahab Al-Sbenaty, ALJA, s.r.o., Bratislava 2008 v znení nasledujúcich vydání.
2. Korán - tridsiata časť v slovenskom jazyku s vysvetlivkami, preložil: Abdulwahab Al-Sbenaty, SEA, 1997.
3. Abdulwahab Al-Sbenaty, Manželstvo v islame, ALJA, s.r.o., 1998.
4. Abdulwahab Al-Sbenaty, Niektoré črty osobnosti a života proroka Muhammada, 1998.
5. Abdulwahab Al-Sbenaty, Korán o Márii a Ježišovi, ALJA, s.r.o., 2000.
6. Abdulwahab Al-Sbenaty, Korán z pohľadu vedy o Koráne, ALJA, s.r.o., 2001.
7. Abdulwahab Al-Sbenaty, Islam – viera a náboženstvo, ALJA, s.r.o., Bratislava 2002.
8. Abdulwahab Al-Sbenaty, Islamské právo (oblasť mieru a vojny), ALJA, s.r.o., prvé vydanie vyšlo v roku 2003.
9. Abdulwahab Al-Sbenaty, Politický systém a náboženská sloboda podľa islamského náboženstva, ALJA, s.r.o., prvé vydanie vyšlo v roku 2011.

10. Abdulwahab Al-Sbenaty, Manželstvo a rozvod podľa islamského náboženstva, islamského práva a podľa právnych úprav niektorých islamských krajín, LEVANT consulting, s.r.o., prvé vydanie vyšlo v roku 2013.
11. Abdulwahab Al-Sbenaty, Život a smrť, posledné dni človeka v tomto živote a proces pochovávanía, LEVANT consulting, s.r.o., prvé vydanie vyšlo v roku 2013.
12. Abdulwahab Al-Sbenaty, Modlenie podľa islamského náboženstva, LEVANT consulting, s.r.o., prvé vydanie vyšlo v roku 2016.
13. Abdulwahab Al-Sbenaty, O veku Ajše manželky proroka Muhammada, keď sa za proroka vydala, LEVANT consulting, s.r.o., prvé vydanie vyšlo v roku 2016.
14. Abdulwahab Al-Sbenaty, Ramadan mesiac pôstu, LEVANT consulting, s.r.o., prvé vydanie vyšlo v roku 2016.
15. Abdulwahab Al-Sbenaty, Prvý štát muslimov založený za života proroka Muhammada a prvých štyroch kalifov, vydal: Abdulwahab Al-Sbenaty, prvé vydanie 2017.
16. Abdulwahab Al-Sbenaty, Dedičské právo podľa islamského náboženstva a islamského práva, vydal: Abdulwahab Al-Sbenaty, prvé vydanie 2019.
17. Abdulwahab Al-Sbenaty, Ako sme prekladali Korán do slovenského jazyka, vydal: Abdulwahab Al-Sbenaty, prvé vydanie 2019.
18. Abdulwahab Al-Sbenaty, Islam, podstata náboženstva, vydal: Abdulwahab Al-Sbenaty, prvé vydanie 2019.

19. Abdulwahab Al-Sbenaty, Fatwa a právne stanoviská, vydal: Abdulwahab Al-Sbenaty, prvé vydanie 2021.

Publikácie o islamskom náboženstve, vrátane prekladu Koránu do slovenského jazyka s výkladom, nájdete na stiahnutie na web stránke autora www.koran.sk. Publikácie si môžete stiahnuť elektronicky priamo zo stránky bezplatne.
